

მხედრობა

ზ ი ნ ა ა რ ს ი :

პოლიტიკურ და სამხედრო ხელმძღვანელობათა თანამუშაობის დებულებანი სახელმწიფოში და მათი განხორციელება ჩვენში —	ვ. ნა — ლი
ომის მსხვერპლი და ერის ზრდა	ვ. მოძველი
წითელი არმია	კაეი
ამერიკელთა ჯარი დიდ ომში	ნ. შ.
მარშალი ე. ეოფრი	—
საომარი მოქმედებანი მთაში	ნ. თოხაძე
არტილერია, მისი დანიშნულება და გამოყენება თანამედროვე ბრძოლაში	ლ. მ.
ქართული «შევარდენი» პარიზში	გ. ნ.
მიმართვა ქართველ მხედრებისადმი	რედაქციისაგან
მოწოდება მხედრებისადმი	„

მხედველი

ქართული იუნკერთა კავშირის ორგანო

პარიზი, თებერვალი, 1931 წ.

№ 8

«მხედარი»-ს რედაქცია გამოსთქვამს თავის მწუხარებას დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი მთავრობის თავჯდომარისა და ყოფილი სამხედრო მინისტრის,

ნოე რაშიშვილის

ტრადიულად დაღუპვის გამო.

**პოლიტიკურ და სამხედრო
ხელმძღვანელობათა თანამუშაოების დეპუტატანი
სახელმწიფოში და მათი განხორციელება ჩვენში**

(გაგრძელება)

1920 წლის

რუსეთ-საქართველოს ომი

მეორე პოლიტიკური მოვლენა, რომელმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშა მთელ ამიერკავკასიის ისტორიაში,— იყო 1920 წლის რუსეთ-საქართველოს ომი.

კავკასიის პოლიტიკური მდგომარეობა ამ ომის წინ შემდგენაირად გამოიყურებოდა: —

რუსეთში სამოქალაქო ომი ბოლშევიკების გამარჯვებით დამთავრდა და უკანასკნელნი ამიერკავკასიის რესპუბლიკათა საზღვრებს მოადგენ. ამიერკავკასიაში ამ დროს სომხეთსა და აზერბეიჯანს შორის არა ოფიციალური ომი სწარმოებს ყარაბაღში. ამის მიუხედავად, ამიერკავკასიის ერებს ერთგვარი კონსოლიდაცია ეტყობათ. აზერბეიჯანისა და საქართველოს რესპუბლიკა ჰკრავს მოგერიებით კავშირს, სადაც სომხეთისათვის დატოვებულია კავშირში შესვლის უფლება. სომხეთისათვის რუსეთის ბოლშევიკური სახე უკვე მიუღებელია. ქემალის ოსმალეთი თავისი აქტიური პოლიტიკის პირველ ნაბიჯებს უკვე სდგამს; ეს გარემოება ჰკრავს სომხეთს და აიძულებს მას მოსძებნოს მოკავშირენი. სომხეთი ვერ ახერხებს ევროპის სახელმწიფოთა უშუალო დაინტერესებას, ვინაიდან უკანასკნელნი კავკასიის ერებში საქართველოს უფრო მეტ ანგარიშს უწევდენ. ყველა ეს პირობები აიძულებენ სომხეთს მოსძებნოს მახლობელი და უშუალო მოკავშირე; ის თანდათან ჰბედავს საქართველოსთან დაახლოვების ტენდენციებს.

აპრილის ბოლო რიცხვებში, აზერბეიჯანის მთავრობის ერთ-
ჯგუფი პოლიტიკურ გადატრიალებას ახდენს ბაქოში, სადაც რუსეთის
ჯარი მატარებლით შედის.

რა სურდა რუსეთს და რად გადმოიხედა მან კავკასიის ქედს აქეთ?

გამოსცდა თუ არა აზერბეიჯანის საზღვარს ბოლშევიკების პირ-
ველი ეშელონი, მათ აშკარად ცხადჰყვეს ამით, რომ შეუდგენ ძველ, ჯერ
ისევ პეტრე დიდის მიერ ჩამოყალიბებულ ეროვნულ პოლიტიკური გე-
ზის განხორციელებას, იმ გეზის, რომელიც რუსეთს მიაქანებდა ღია და
გაუყინავ ზღვებისაკენ. რუსეთის ამ მისწრაფებას შორეულ აღმოსავლეთ-
ში უძლეველი წერტილი დაუსვა ამომავალი მზის სამყარომ. დასავლეთ-
ით, ჯერ ისევ რუსეთთან კავშირის მოტრფიალე ბისმარკმა კატეგო-
რიულად აგრძობინა მას, რომ რუსეთი დასავლეთით არაფერს არ უნდა
დაეძებდეს და იქ ვერაფერს მოიპოვებს. დასავლეთის ფრონტი, რუსე-
თისათვის 1914 წლიდან 1920 წლამდე, კატასტროფიულ დამარცხებათა
კრებულს წარმოადგენს. 1920 წელშიც ამ ფრონტზე მძიმე ომშია ჩაბმუ-
ლი პოლონეთთან. ერთად ერთი გზა რუსეთის ექსპანსიისათვის — ეს ახ-
ლო აღმოსავლეთი-და დარჩა, — გზა, ს. მხრეთისაკენ, — გზა ხელოთა-
შუა ზღვისაკენ და ინდოეთის ოკეანესკენ. ამ ექსპანსიის ერთად ერთი
ბაზა და ნიადაგი მხოლოდ-და-მხოლოდ კავკასიაა, — და კავკასია მთელი
და არა მისი რომელიმე ნაწილი.

ზოგიერთ შინაურ ნეტარმოვლინებულ პოლიტიკოსს სწამდა,
რომ რუსეთს მხოლოდ ბაქო სჭიროდა შინაურ მოთხოვნილებათა დასა-
კმაყოფილებლად და თავის ექსპანსიას მთელ ამიერკავკასიაზე არ გაავრ-
ცელებდა იგი.

რუსეთს შინაურ საქიროებათა დასაკმაყოფილებლად ბაქოს ნავ-
თი არა სჭიროდა, როდესაც გროზნო მის ხელში იყო. რუსეთის მიერ
დაპყრობილ ბაქოს ბათუმიც სჭირია და საერთოდ მთელი ამიერკავკასი-
აც. მაშასადამე, ბოლშევიკური რუსეთი აშკარად და გარკვეულად შე-
უდგა ამიერკავკასიის დაპყრობას. ვხედავთ, რომ მათთან შეხლა აუცილვე
ბლივ მოგვიხდება. პოლიტიკური პირობანი ამ სამხედრო გათამაშები-
სა ჩვენთვის საანდაზოდ ხელსაყრელ სახეს ღებულობენ: აზერბეიჯანის
ფართო მასსა წინააღმდეგია ბაქოს გადატრიალებისა, ვინაიდან მის გან-
საკუთრებულ ეროვნულ-რელიგიურ და მატერიალურ მიდრეკილებისა
განა, კომუნისმი მისთვის არაერთარ პოლიტიკურ მიზანს არ წარმოად-
გენს, მას აქვს სურვილი და უნარი ბრძოლისა. აზერბეიჯანის ჯარი, რუ-
სეთისადმი მტრულად განწყობილი, ჯერ ისევ განუიარაღებელია და ყა-
რაბალშია შეგროვილი.

სომხეთის პოლიტიკური ჰოზიცია ხელსაყრელი და მტკიცეა.

ოსმალეთი ამიერკავკასიის საქმეებში ჯერჯერობით ვერ ჩაერევა აქტიურად, ვინაიდან საფრანგეთ—ინგლისის ინტერესთა განსხვავება მახლობელ აღმოსავლეთში ჯერ არ არის გამოაშკარავებული და მას ანტანტის მთლიან ფრონტთან აქვს საქმე.

რუსეთი პოლონეთთან მძიმე ომშია ჩაბმული. ევროპას რუსეთის საქმეებში ჩარევიდან ჯერ სამუდამოდ არ აულია ხელი. თუ ანტანტა დღეს ვერ დავაინტერესეთ კავკასიის ბედით, — ამას სხვა დროს ვერასოდეს ველარ მოვახერხებთ.

პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ვერ აფასებდა სათანადოდ ამ მდგომარეობას და ვერ ბედავდა მის გამოყენებას. ესეც ხშირი მოვლენაა ისტორიაში: — იქ, სადაც არა აქვთ რწმენა საკუთარ სამხედრო მანქანისადმი, როცა დგება წუთი საგარეო პოლიტიკის მარსის მოგვების ხელში გადასვლისა, ამ ნაბიჯის გადადგმის ეშინიათ და ვერ ბედავენ ხოლმე. ასეთ მოვლენას მუდამ დამლუპველი შედეგი მოსდევს ხოლმე. ამ შემთხვევაში ხმა მხედრობას ეკუთვნის და ავადმყოფ მდგომარეობას მან სამხედრო დიაგნოზი უნდა დაუსვას.

სამხედრო თვალსაზრისით კავკასიის მდგომარეობა 1920 წლის მაისში შემდეგ-დაგვარად გამოიყურებოდა: — რუსეთი შეუდგა კავკასიის დაპყრობას. ჩვენი არსებობის შერჩენისათვის უეჭველად მოგვიხდება მასთან ომი. დღეს რუსეთთან ომი კავკასიის არსებობისათვის ნიშნავს ბრძოლას ბოლშევიკების ორ დივიზიასთან, ბრძოლას აზერბეიჯანის ტერიტორიაზე; ბრძოლას მაშინ, როდესაც აზერბეიჯანის მთელი მასსა ანთებულია რუსეთის წინააღმდეგ, როდესაც მას აქვს სურვილი და უნარი ბოლშევიკებთან ბრძოლისა, როდესაც აზერბეიჯანის ტერიტორიაზე სდგას ჯერ კიდევ განუიარაღებელი აზერბეიჯანის თითქმის ორი დივიზია, რომელიც მზად არის რუსებთან საბრძოლველად, როდესაც ყველა ამ ძალების გარდა, საქართველოს შეიარაღებული ძალა, როგორც რიცხვით, აგრეთვე ტექნიკურ საშუალებებით და ზნეობრივი ვარგისობით შეუდარებელი მაღლა სდგას ამიერკავკასიაში მყოფ ბოლშევიკების ლაშქარზე. რუსეთი პოლონეთთან მძიმე ომშია ჩაბმული და ვერ მოახერხებს ამიერკავკასიაში თავისი ძალების გაძლიერებას.

ამდაგვარ ხელსაყრელ პირობებს თავის ბედის გამოსარკვევად, საქართველო ვერასოდეს ველარ იხილავს. სხვა დროს ეს შეუძლებელი იქნება: — რუსეთს მშვიდობიან დროში უმობილიზაციოდ რამოდენიმე ათეული დივიზია ეყოლება და ჩვენ ძალთა განწყობილება სრულიად

უიმედო იქნება საქართველოსთვის. თუ რუსეთმა აზერბეიჯანში მოიკიდა, საქართველოს აღმოსავლეთი საზღვრები მისთვის სრულიად ღია იქნება და სატახტო ქალაქი ამ ღია საზღვრიდან სულ ერთი გადასავალის მანძილზე იქნება; თუ დღეს ასეთი ხელსაყრელი პირობებით ვერ დავაინტერესებთ ვერავის და ვერ მოვიპოვებთ მოკავშირეს ევროპის სახელმწიფოებში, ამას მით უფრო ვერ მოვახერხებთ ჩვენთვის ამაზე ნაკლებათ ხელსაყრელ პირობებში. ისტორია გვთხოვდა სიმწიფის გამოცდის ჩაბარებას, და საქართველოს არსებობის დასაბუთებას მებრძოლ მკერდთა მწკრივებით. დღემდე, საუბედუროდ, კაცობრიობა რომელიმე ერის სიმართლეს მხოლოდ მოგებულ ბრძოლის ქარტეხილში ხედავს. განგება გვიქმნიდა იდეალურ პირობებს ამისთვის. როგორც პოლიტიკური, ისე სამხედრო მდგომარეობა მკვეთრად აღნიშნავდა ერთს:

— დღეს ან არასოდეს!

ამის შეგნება მხედრობას უნდა შეეტანა, უნდა შეეტანა მთელს ერში, მთელ ქართულ მასსაში. ისტორია გვიჩვენებს, რომ ეს შეგნება არამც თუ მთელ მასსაში... პოლიტიკურ ხელმძღვანელობაშიც კი არ იყო შეტანილი. ჩომ ცხადი იყო, რომ ომს ვერ ავიცდენდით თავიდან, რომ პირობები შემდეგ ჩვენთვის უფრო ცუდი იქნებოდა... რად გაურბოდიტ მას ჩვენთვის ხელსაყრელ პირობებში...

მაისის ბოლო რიცხვებში რუსეთთან ზავი იქმნა შეკრული. ტფილისი ამას ზარბაზნების გრიალით შეეგება.

რას ვზეიმობდით!?

ამერ-კავკასიაში შემოვლუშვით სამოცი დივიზიის პატრონი ერი, როდესაც შეგვეძლო საკუთარი ძალით, ყოველგვარ დახმარების გარეშე, მისი კავკასიის ქედს იქით გაძევება.

ღია ტფილისიდან ერთ გადასავალზე დავაბანაკეთ მტერი, რომელიც მეტუთმეტე საუკუნედან ისტორიული აგრესივობით მოიბრძოდა სამხრეთისაკენ, როდესაც მის ალაგას ორი დივიზიის პატრონი აზერბეიჯანი უნდა ყოფილიყო. კოშჩეის შვილებმა უბრძოლველად მოიკიდეს ფეხი ამიერ-კავკასიაში, როდესაც ეს მეცხრამეტე საუკუნეში სამოციოდე წლის განუწყვეტელ ომად უღირდათ. ამას თვითონაც არ მოელოდნენ; გრძნობდნენ, რომ ეს მათ ძალას აღემატებოდა; შემოდგეს ფეხი ამიერკავკასიაში და გაჩერდნენ. ყოველი ბრძოლა მათთვის მომაკვდინებელი იყო. მოერდნენ ჩვენთან ომს, თვითონვე შემოგვთავაზეს (ბოლშევიკებმა!) ზავი და მიიღეს ყველა პირობა. ხედავდნენ საუცხოოდ, რომ პირველი ფეხის შემოდგმით ამიერკავკასიის ბედი ფაქტიურად უკვე გადა-

ჭრილია. ეს იყო მდგომარეობის იდეალური შეგნება ლენინის მთავრობის მიერ. მოვაწერეთ ხელი ჩვენ სასიკვდილო განაჩენს და ვჭეიძობდით. ტფილისში სტეჟედენ ზარბაზნები და მათი ზარი უერთდებოდა გამარჯვებულთა ზარბაზნების გრიალს.

«რ. ს. ფ. ს. რ.» სისხლში აღრჩობდა განჯის აჯანყებას... ბაქოში საალყო წესები იქმნა გამოცხადებული.

სამი დღის შემდეგ ტფილისში ჩამოვიდა ბოლშევიკების ელჩი გიროვი. ნახევარი საათის შემდეგ, საელჩოს აივანიდან, საქართველოს მთავრობის გარეშე, მუქარე სიტყვით მიმართა უშუალოდ საქართველოს რესპუბლიკის ჯეშვერდომებს, სიტყვით, რომელიც თავიდან ბოლომდე საქართველოსადმი ერთ პოლიტიკურ მუქარას წარმოადგენდა. რუსეთ—საქართველოს ურთიერთობა პირველი ნაბიჯიდანვე საქართველოს სუვერენობის შელახვით დაიწყო. სხვაფრივ როდის მოკცეულა ეს ერი?

«ქვე ვადის ივერია? კვიოდა რუსეთის მთელი პრესა 1918 წელს, როდესაც საქართველომ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. დღეს მთელი რუსული პრესა, პოლიტიკური მიმართულების განუზრჩველად, სიხარულით ადასტურებდენ ბოლშევიკების ამიერკავკასიაში შემოსვლის მილიტარულ ნაბიჯს. ადასტურებდენ, ვინაიდან ხედავდენ, რომ ბოლშევიკებმა ძველი რუსული ეროვნული პოლიტიკური გეზი აიღეს. ეს იყო რუსეთის ყოველი პოლიტიკური ჯგუფის შეთანხმების პირველი და მგონი უკანასკნელი პუნქტი.

—ქვე ვადის ივერია?! — დღეს ეს გამოძახილი ქართული მკერდიდან უნდა აღმოხეთქილიყო. საუბედუროდ, ამის შეგნების სიმაღლესე არც ერთი პოლიტიკური ჯგუფი ან პიროვნება არ გამოდგა.

რამ მიგვიყვანა აქამდე?

დღეს ძლიერ ბევრს ენება სურვილი: გაიშვიროს თითი მაშინდელი მართველ ჯგუფისაკენ. დღეს დანაშაულია — რომელიმე ბრალდებული ჯგუფის ან პიროვნების ძებნა. დღეს დანაშაულია — ვინმეს გასამართლება ან გამართლება. დღეს ჩვენი მოვალეობაა გადავაყოლოთ თვალი მთელ საქართველოს და შევიგნოთ მთელი მდგომარეობა.

«მეფე ერეკლე რუსეთ—საქართველოს ტრაგედიის ტექსტში იხსენიებოდა როგორც მფლობელი შეის და კაკის (შე ი და კაკი ეხლანდელი ყაზახის მანრა); ეს ნაწილები მუდამ საქართველოს სამფლობელოს წარმოადგენდენ. ზავის პირობებმა აუცილებლად უნდა დაგვიბრუნონ ყაზახის მანრა და ზაქათალის ოლქი; გარდა ამისა, მოწინააღმდეგე

უნდა აგვინაზღაუროს ჩვენი სამხედრო დანახარჯები»... სწერდა ერთგულ—დემოკრატების «საქართველო».

«ყაზახის მაზრის და ზაქათალის ოლქის შემოერთება აუცილებელ პირობებს უნდა წარმოადგენდეს მომავალ ზავისა. გარდა ამისა, მოწინააღმდეგე უნდა აგვინაზღაუროს ჩვენი სამხედრო დანახარჯები და დაგვიბრუნოს ჩვენი თექვსმეტი ორთქლმავალი, რომელიც აწერბეიჯანის ტერიტორიაზე დარჩა»... სწერდა სოციალისტ ფედერალისტების «სახალხო საქმე».

მმართველი ჯგუფისათვის ალბად საკმარისი იყო ის, რაც მან მიიღო შეკრული ზავის პირობებით.

ვხედავთ. ბაჟონებო, რომ ვერც ერთი პოლიტიკური ჯგუფის შეგნება ვერ გადასცილდა ზაქათალის ოლქს და ყაზახის მაზრას; ვერც ერთი პოლიტიკური ჯგუფი ვერ ხედავდა საქართველოს ინტერესებს ამ მაზრების იქით.

ბატონებო! ყაზახის მაზრა და ზაქათალის ოლქი კი არაა, რუსეთს მთელი ამიერკავკასია ბალაჯარამდე საქართველოსთვის რომ გადმოეცა და თავის ხელში ამიერკავკასიის მხოლოდ ერთი მტკაველი დაეტოვებია ბალაჯარის იქით, ჩვენ მაინც წაგებულნი ვიქნებოდით და ჩვენი დამოუკიდებელი არსებობა გალუცინაცია იქნებოდა, სწორედ აი ამ ამიერკავკასიის უკანასკნელ მტკაველის, კავკასიის ჩარეშე მყოფ ერის ხელში დარჩენის გამო. საქართველოსთვის ამ ომის მიზანი ძლიერ მარტივი და და გარკვეული იყო: — «კავკასიის ქედს აქეთ არავინ უცხოელი».

საქართველოს საკუთარი არსებობისათვის უნდა ებრძოლა თავგამოდებით მანამ, სანამ ასკერებს კვლავ ხაჩმაზში არ ჩავაყენებდით.

თუ სახელმწიფოებრივად ჯერ გამოუტყდელ პოლიტიკურ ელემენტებს ამის შეგნება ჯერ არა ჰქონდათ, — ეს შეგნება მასხაში სამხედრო ხელმძღვანელებს უნდა შეეტანათ, როგორც სპეციალისტებს. ეს ხომ არც ერთ ზემდგვისათვის საიდუმლო თილისმას არ წარმოადგენდა, რომ ტფილისისთვის ბრძოლის წარმოება უფრო უკეთესია დერბენტთან, ხაჩმაზთან, ვიდრე შავ სოფელში და ძაღლის უბანში. რატომ მთელმა საქართველომ არ იცოდა ეს?

საქართველოს ბედი გადაწყდა იქ, კასპის ზღვის ნაპირებზე, გადაწყდა უაპელაციოდ და გადაწყდა უჩვენოდ.

ჩვენ ჩვენი ბედის გადაწყვეტაში ვერ მივიღეთ მონაწილეობა, ვერ მოვახერხეთ ეს და დავემორჩილეთ სასიკვდილო განაჩენს მაშინ, როდესაც შეგვეწვედა ძალა გვეკარნახებინა მოწინააღმდეგესათვის მთელი

ასი პროცენტი ჩვენი მოთხოვნილებებისა, — მოთხოვნილებებისა, რომელნიც წარმოადგენენ ღალადს მთელ კავკასიისა შავი ზღვიდან კასპიის ზღვის ნაპირებამდე; ღალადს კავკასიის ყველა თაობათა კავკასიონის ამაჲ მკერდზე რუსული ჩექმის პირველი დადგმის დღიდან; მოთხოვნილებების, რომელნიც წარმოადგენენ კულტურული კაცობრიობის ინტერესების დაცვას მეოცე საუკუნის ვანდალებისაგან.

ჩვენ რომ არ გვწამდეს საქართველოს მომავალი, საქართველოს ამ დღეებს რითმთა სუდარაში გავხვევდით და ასე გადავცემდით მას მომავალ თაობას. მაგრამ ჩვენ მტკიცედ გვრწამს საქართველოს მომავალი და ეს გვაძლევს უფლებას შევეჩვით ამ მომავლისათვის იმ საკითხებს, რომელთა შეხებაც ქართველის დაკოდილ მკერდს გმინვასა ხდის.

ეს არ არის არავისი ბრალდება, ეს არ არის არავისი გამართლება. ეს არის უძლეველი სურვილი იმ გზის დანახვისა და შესწავლისა, რომელიც ურმის გადებრუნების შემდეგ საუცხოოდ სჩანს.

კი! დღეს ბევრს ექნება სურვილი ჩვენი დღევანდელი მდგომარეობა რომელიმე ჯგუფს ან პიროვნებას მოახვიოს თავზე, მაგრამ ჩვენ არ გვაინტერესებს ძველი ანგარიშების გასწორება.

ჩვენი მიზანია წარსულის მიუდგომელი შესწავლა და ამით მომავლის განმტკიცება.

და ეს მიუდგომელი განხილვა გვიჩვენებს, რომ, — რომელი ჯგუფის ხელშიაც არ ყოფილიყო საქართველოს საქე მისი ბედის გარდაწყვეტის უამს, — ყველა იმავე გზით მიიყვანდა მას დღევანდელ გოლგოთამდე.

ვ . ნ ა — ლ ი

(გაგრძელება იქნება)

ო მ ი ს მ ს ხ ვ ე რ კ ლ ი ღ ა ე რ ი ს ზ რ ღ ა

წერილი პირველი:

მ ა ს ა ხ ლ ე ო ბ ი ს მ ო ძ რ ა ო ბ ა დ ი დ ი ო მ ი ს დ რ ო ს .

ავსტრო-ჰუმბრეტსა და სერბიას შორის 1914 წელს დაწყებული ომი, რომელიც სულ მალე მსოფლიო ომად გარდაიქცა და ოთხ წელიწადზე მეტი გაბრძელდა, თავისი შედეგებით მავალმხრივი იყო და არის. დღეს შევეხები მხოლოდ ომის მიერ ადამიანთა სიცოცხლის განადგურების საკითხს, და ამ მიზნით შევჩერდები მარტო მებრძოლ დიდ სახელმწიფოთა ვითარებაზე.

მოგეხსენებათ, რომ მცხოვრებთა რიცხვის ზრდაში გადამჭრელი მნიშვნელობა აქვს ბუნებრივ ფაქტორებს, როგორც არის: დაბადება და სიკვდილი და ამას გარდა მექანიკური ფაქტორი — გადასახლება ან გადმოსახლება.

პირველი ორი ბუნებრივი მიზეზის გამო მცხოვრებთა მატება ყველაზე მეტი იყო ევროპის შემდეგ სახელმწიფოებში: გერმანია, ვენგარია, ფინლანდია, საბერძნეთი და რუსეთი; მეორე რიგში იდგენ: დიდი ბრიტანეთი, ავსტრია, სკანდინავია, იტალია და ისპანეთი. ყველაზე უკან იდგა: საფრანგეთი.

აღსანიშნავია, რომ უკანასკნელ ხანაში, ექიმობისა და ჰიგიენურ და სოციალურ პირობათა გაუმჯობესებით, სიკვდილიანობა მცირდება, მაგრამ ამასთან საერთოდ, პარალელურად მცირდება დაბადებათა რიცხვიც.

იმ წლებად, რომელშიც მამაკაცები საომრად გამოსადეგი არიან ითვლება 20—40. საფრანგეთ, გერმანია, ავსტრო-უნგრეთ, ბრიტანეთ და იტალიაში ამ წლების მამაკაცების რიცხვი უდრიდა ერთად 40 და ნახევარ მილიონს და ამას თან ემატება 8 მილიონამდე სამხედრო ჰასაკში შესულნი, ომის განმავლობაში.

ომმა უდიდესი გავლენა მოახდინა მცხოვრებთა რიცხვის ვითარებაზე. პირველ რიგში აღსანიშნავია ბრძოლის ველზე ჯანმთელი და შრომის უნარიანი მამაკაცების დაღუპვა; ომში მამაკაცთა გაწვევის შედეგად მოხდა შვილოსნობის შემცირება და მასთანადავე დაბადებათა რიცხვის შემცირება. ქორწინება შემცირდა. ზევრი ადგილი გადაიქცა ბრძოლის ველად და მშვიდობიანი ხალხი იხოცებოდა. ომმა, რასაკვირველია, წარიტაცა საუკეთესო მშრომელი ძალა სახალხო მეურნეობიდან, სადაც ქალის, ყმაწვილებისა და მოხუცების შრომამ დაიკავა ადგილი. ამას გავლენა ჰქონდა მცხოვრებთა ჯანმრთელობაზე, და მოქალაქეთა შორის სიკვდილი გახშირდა, რასაც ხელს უწყობდა ჭამამის სიმცირე და მთარული ავადმყოფობანი.

უკვე 1915 წელს მეორე მეოთხედში გერმანია, ავსტრია, საფრანგეთში, რომელთაც მილიონიანი ჯარები გაისტუმრეს ფრონტზე, დაბადებათა რიცხვი შემცირდა 24 და მეტი პროცენტით, ინგლისში მხოლოდ პროცენტი. თუ 1913 წელთან შევადარებთ შემდეგ წლების დაბადებათა რიცხვს, დავინახავთ, რომ ომის განმავლობაში ეს რიცხვი წლობით თანდათან მცირდებოდა.

1915 წლიდან 1918 წ. ხუთ დიდ მეომარ სახელმწიფოში [ბელგიასთან ერთად] დაბადებათა შემცირება 1913 წელთან შედარებით უდრიდა ერთად 35 პროცენტს; შუა და დასავლეთ ევროპის ყველა სახელმწიფოში კი — 40 პროცენტს, ანუ თეორეტიული დანაკლისი უდრის — თერთმეტ მილიონ 30.000 სულს, რაც მოსახლეობის ნორმალური ზრდის შეფერხებით არის გამოწვეული. ეს რიცხვი კი უფრო მეტია, ვიდრე ომში დაღუპულთა რაოდენობა...

გარდაცვლილთა რიცხვმა 1913 წელთან შედარებით იმატა 11 პც. [იტალიაში — 25 პროც., ბელგია, ავსტრია, — 15 პროცენტი, გერმანია — 8 პროც., საფრანგეთი, ინგლისი — 6 პროც.]; ეს აიხსნება მცირე კვებით, ქალების და მოხუცების სამუშაოზე გასვლით, მთარული სენით და სხვა.

თუ ომის დროის დაბადებისა და სიკვდილიანობის რიცხვებს ერთმანეთს შევადარებთ, ეს გვიჩვენებს, რომ ამ დროს [ინგლისს გარდა, სადაც მხოლოდ მცირე მეტოპაა დაბადებულთა!] ყველა მეომარ სახელმწიფოში სიკვდილიანობის რიცხვი სჭარბობს დაბადებულთა რიცხვს. მაშინ, როდესაც 1913 წელს ამ სახელმწიფოებში [გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ბრიტანეთი, ბელგია] დაბადებულთა რიცხვი გარდაცვალებულთა რიცხვზე 1825-ით მეტი იყო, 1915—18 წწ. განმავლობაში წლიურად,

საშუალოდ გარდაცვლილთა რიცხვი დაბადებულთა რიცხვთან შედარებით 1120-ით იყო მეტი.

აგრეთვე ქორწინებაც, რასაკვირველია, ომის გავლენაში მოხვდა. ნაკლი გამოიხატება 44 ნახევარ პროცენტით ანუ დაახლოებით 2.200.000 ქორწინებით მცირეა, ვინემ ნორმალურად მისალოდნელი იყო.

ომმა შეიწირა პირდაპირ ბრძოლის ველზე და სავადმყოფოში გარდაცვლილთა შემდეგი რიცხვი:

ომში მოკლულთა რიცხვი

ათას მამაკაცზე
24—45 წლოვან.

ბელგია	34.000	25
გერმანია	1.809.000	149
ავსტრია	812.000	166
ჰუნგრეთი	645.000	187
საფრანგეთი	1.325.000	187
იტალია	563.000	101
ბრიტანეთი	744.000	88

და სხვა სახელმწიფოებთან სულ ომში მოკლულთა რიცხვი უდრის — 6.064 000...

რგვალად რო ვიანგარიშობთ, ამ ოთხ მეომარ სახელმწიფოს [გერმანია, საფრანგეთი, იტალია, ბრიტანეთი] დაუკარგავს 13 მილიონი ადამიანი, ანუ მთელ მათ მკვიდრთა 7 პროც.

როგორც ხედავთ, ცენტრალ სახელმწიფოთა და საფრანგეთის ზარალი მეტად დიდია დანარჩენებთან შედარებით. ას მამაკაცში ბრძოლის ველზე დაეცა 15—18 სული. [ბელგიის მსხვერპლის სიმცირე აახსნება მით, რომ ამ ქვეყნის უდიდესი ნაწილი თავიდანვე გერმანელების მიერ დაკავებულ იქნა].

საერთოდ, რიცხვი დანაკლისისა, რომელიც თავს დაატყდა ოთხ დიდ მეომარ სახელმწიფოს, გამოიხატება შემდეგ ცხრილში, საიდანაც აშკარაა, რომ ომს მოაქვს ზარალი არა მარტო ბრძოლის ველზე ადამიანთა დაღუპვით თუ დასახიჩრებით, არამედ დაბადებათა შემცირებით და

ხშირი სიკვდილიანობით. ასეთი ვითარების გამომხატველი რიცხვი მართლ გერმანიისათვის აღწევს 6 მილიონამდე, რაც თავის თავად ცხადია, დიდ ზიანს გვიხატავს: —

მეომარ დიდ სახელმწიფოთა ზიანი
ომის განმავლობაში

დაბადებათა შემცირება	გარდაცვლილთა მატება	სულ ზიანი	1914 წელთან შედარებით
ათასი	ათასი	ათასი	ას სულზე
გერმანია 3.590	2.460	5.750	8,5
საფრანგ. 1.390	1.540	2.930	7,4
იტალია 1.300	1.240	2.540	7
ბრიტან. 840	925	1.765	3,8
სულ 7.120	5.865	12.985	6,9

რო წარმოვიდგინოთ, რომ ომი არ ყოფილიყო, ესე იგი ხალხის მოძრაობის განვითარება ნორმალური ყოფილიყო, ამის მიხედვით, ომის გამო დანაკლისი შემდეგია ამ ქვეყნებისათვის: —

გერმანიისათვის	6.000.	ათასი
ბელგიისათვის	850.	„
საფრანგეთისათვის	2.560.	„
ბრიტანეთისათვის	2.210.	„

რაც შეეხება გადასახლებას, ომის გამო, ეს მოძრაობა მეტად შემცირებული იყო.

როგორი-ღა იყო მცხოვრებთა რიცხვი ომის შემდეგ?

	1914 წ.	1919 წლ. დასასრული
	ათასი	ათასი
გერმანია	67.800	66.170
საფრანგეთი	39.400	37.000
იტალია	35.800	35.420
ბრიტანეთი	46.100	46.560
ბელგია	7.680	7.550

ასეთი სასტიკი იყო გამანადგურებელი ძალა და მძიმე შედეგები, რომელიც ომმა გამოიწვია. იგი მოითხოვს ხალხის ღონის დიდი ხნით დაჭიმვას, რათა იარები მორჩენილ იქნენ ანუ როგორც დოვრინგი ამბობს: „სოციალპოლიტიკოსი და მოსახლეობის პოლიტიკოსი ეკონომისტპოლიტიკოსთან და ექიმთან ერთად მჭიდროდ გადაბმული უნდა მუშაობდეს“-ო.

მაგრამ როგორ ხდება ის, რომ ომების დროს, როცა საუკეთესო ჯანსაღი ადამიანები ბრძოლის ველზე და ლაზარეთებში პლევენ სულს, ათასობით, ათი ათასობით და ამ უკანასკნელ ომში კიდევ ასი ათასობით, — როგორ ხდება ამ ზიანის გამოსწორება და ამ დანაკლისის შევსება? რა არის ის კანონი, თუ კანონის მაგვარი მოვლენა, რომელიც აჯანმრთელებს ერის სხეულს და ავსებს იმ რიგებს, რომელიც მას გამოაკლდა. როგორ შესძლო, მაგალითად, საქართველომ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში რო სისხლს ღვრიდა, დღემდე მოეტანა თავისი ფიზიკური არსებობა? აი საკითხი, რომელსაც ჩვენ შემდეგ წერილში შევხვებით.

ვ. მოძველი.

წითელი არმია

ბოლშევიკებმა სამოქალაქო ომში წითელი არმიის საშუალებით გაიმარჯვეს და ეხლა იმავე არმიით კაპიტალისტური სამყაროს დაპყრობას ფიქრობენ.

სხვას რომ თავი დავანებოთ, მარტო ეს ორი მოვლენა საკმაოდ მოტივია იმისთვის, რომ ვიცოდეთ, რას წარმოადგენს წითელი არმია და რამდენათ გაამართლებს იგი კომუნისტების იმედებს მომავალში.

თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ წითელი არმია დღეს იგივე აღარ არის, რაც იყო სამოქალაქო ომის დროს. როგორც ხელმძღვანელ

ისე არმიელთა დღევანდელი შემადგენლობა დიდათ განსხვავდება სამოქალაქო ხანის შემადგენლობიდან. არც სულიერი განწყობილება წითელი არმიისა დღეს არ არის ისეთი, როგორც იყო ტროცკის ხელმძღვანელობის დროს.

სამხედრო კომუნისმის ხანაში წითელი არმია უმთავრესად შედგებოდა მსოფლიო ომის მიერ გახრწნილ მატროსებისა და ჯარისკაცებისაგან, რომელთა საერთო რიცხვი მაშინ ათ მილიონს აღემატებოდა. მუშები პირველ ხანებში გადამწყვეტ როლს არ თამაშობდენ, როგორც მებრძოლი ძალა. ისინი მხოლოდ დამატება იყვენ ამ აღვირწახსნილი არმიისა.

მსოფლიო ომმა საერთოდ კაცობრიობა ძლიერ ქვევით დაქანა ზნეობრივად. მით უმეტეს, მან დიდი გავლენა იქონია უკულტურო რუსეთზე. ჯარისკაცის ფარაჯაში გახვეულ რუსის გლეხს მან პირუტყვეული ინსტიქტები კიდევ უფრო გაუზარდა და გაუღიზიანა. ომმა კიდევ უფრო გააველურა და მეოცე საუკუნეში სტეფანე რაზინისა და ემილიანე პუგაჩოვის რაზმი ისევ გააცოცხლა. ჩვენ ვფიქრობდით, რომ რაზინი და პუგაჩოვი თავისი რაზმებით ისტორიას ეკუთვნოდენ, — აღმოჩნდა, რომ მათ ეძინათ.

ლენინი თავიდანვე ამ რაზმებს დაეყრდნო, ისინი დარაზმა და მოძრაობაში მოიყვანა. ბელადმა და მასსამ ერთმანეთი ერთი შეხედვით იცნეს და ერთი მეორეს გადასძახეს. როცა ლენინს ბოლშევიკური პარტიის ცეკის უმრავლესობამ მხარი არ დაუჭირა ძალაუფლების ხელში ჩაგდების საკითხებში, იგი თავის ამხანაგებს დაემუქრა — მატროსებთან წავალო და ცეკა ამით დაიმორჩილა. პარტიის ლიდერმა პარტიასა და მუშებს კი არ მიმართა მხარის დასაჭერად, არამედ მატროსებს. ეს პატარა ფაქტია, მაგრამ დიდმნიშვნელოვანი.

ბრძოლის ველზე დამარცხებული რუსის ჯარი შიგნით თავის ქვეყანას შეესია და ყველა იმ სოციალური და პოლიტიკური უთანასწორობის გადაჭრას რაზინისებური, ძველი კაზაკური მეთოდით შეუდგა. ამიტომ რუსეთის რევოლუცია უფრო «ველური», და უფრო სასტიკი აღმოჩნდა, ვინემ სხვა რევოლუციები; უფრო სასტიკი და სისხლიანი, ვინემ ამას შესაძლებლად ვთვლიდით მეოცე საუკუნეში.

ამ პერიოდში წითელი არმიას ორგანიზაცია და სტრატეგია რაზინისებური, ატამანური ჰქონდა. ბოლშევიკების მოწინააღმდეგებმა ეს მოვლენა დიდ ხანს ვერ გაიგეს და მტერი შესაფერისად ვერ დააფასეს. თეთრგვარდიელებმა და სხვებმა ბოლშევიკების წინააღმდეგ ომი აწარ-

მოეს ჩვეულებრივი სამხედრო წესით, ბოლშევიკებმა კი — ატამანურად, კაზაკური მეთოდით. დღეს, როცა ვეცნობით წითელი არმიის ისტორიას, ვკითხულობთ მოგონებებს და სამოქალაქო ომის ხანის მხატვრულ ლიტერატურას, ზევით აღნიშნული შეხედულება ნათელი ხდება.

2

რასაკვირველია, ბევრს არც დღეს სჯერა ეს და ძველებურად ამტკიცებს, რომ ბოლშევიკებმა დაამარცხეს მოწინააღმდეგენი იმიტომ, რომ მათ ბრძოლის გეგმებს უდგენდნენ მეფის ყოფილი, გამოცდილი ოფიცრებიო.

ეს შესებულება ძირშივე შემცდარია. ძველი გამოცდილი ოფიცრები თეთრ გვარდიელებს მეტი ჰყავდათ, ვინემ ბოლშევიკებს, მაგრამ ვერ გაიმარჯვეს, რადგან თეთრ გვარდიელებს არა ჰყავდათ რაზინის რაზმი და ამ რაზმის ბუნებრივი ხელმძღვანელები. წითელ არმიაში კი — პირველ გადამწყვეტ როლს თამაშობდნენ ბუდიონი, დიბენკო, კატოვსკი, ბლიუხერი და ასეთები და არა პოლკოვნიკი კომენევი და გენერალი დამანტოვი.

ამრიგად, ატამანმა დაამარცხა გენერალი. ეს რალაც დაუჯერებელი ამბავია. მაგრამ ეს ისტორიული ფაქტია. სხვანაირად არც შეიძლებოდა, ვინაიდან რაზინისა და ლენინის რაზმი ენდობოდა ატამანს და არა გენერალს, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო ომის დროს. მათ ესმოდათ ერთი მეორის სტრატეგიაც და ენაც.

საერთოდ, რევოლუციურ ბრძოლას უფრო უდგება ატამანური სტრატეგია და ორგანიზაცია, ვინემ ჩვეულებრივი ომის, გენერალური.

მეთაურისადმი მასხის ნდობასა და დაკვირის სისწრაფეს სამოქალაქო ომში გადამჭრელი მნიშვნელობა აქვს. საფრანგეთის დიდი რევოლუციის იმ პერიოდში, როცა იაკობინელები ამყარებდნენ თავის დიქტატურას, რესპუბლიკანურ ჯარს ხელმძღვანელობდნენ უბრალო რონსენი, პერონი, სალდათი მაწუელი — და ამარცხებდნენ ძველი რეჟიმის გამოცდილ გენერლებს. კარნო, ნაპოლეონი და სხვა გამოჩენილი სარდლები საფრანგეთის რევოლუციამ წარმოშვა, როცა რევოლუციურ საფრანგეთს გარეშე მტრებიდან თავის დაცვა მოუხდა და როცა მთელი ერი პატრიოტიზმმა გაიტაცა.

რუსეთმა მხოლოდ სამოქალაქო ომი აწარმოა და ამ ხანებში წითელი არმიის სამხედრო წყობაც და ხელმძღვანელობაც პარტიზანულ — ატამანურს ვერ გასცილდა. მისი ამ ხანის ხელმძღვანელები: დიბენკო — ბუდიონები კარგი ატამანები არიან, მაგრამ არა სამხედრო სარდლები.

მეორე კოზირი, რომლითაც ბოლშევიკები თეთრ გვარდიელებს სცემდნენ, რუსეთის ფართო მასსების ინტერესებთან შეფარდებული სწორი პოლიტიკა იყო. ბოლშევიკებმა თავიდანვე სისწორით გაიგეს მასების მაშინდელი სულსკვეთება და მისწრაფება. გაათავეთ ომი, წადით შინ, ძარცვეთ ნაძარცვი, — ეს ის ისტორიული ლოზუნგებია, რომლითაც ლენინმა რუსის ხალხს მიმართა და რომლის სახითაც მეოცე საუკუნის რაზინი გამოეცხადა რუსეთს.

ტროცკის როლი გამოიხატა მასში, რომ მან ლენინის ლოზუნგებსა და პოლიტიკას ატამანები და მათი მასები შეუკავშირა, მწყობრი ცენტრალური ხასიათი მისცა და ერთი მიზნისაკენ მიმართა. მართალია, მის გარეშე დარჩა ცნობილი ატამანი ბატო მახნო, მაგრამ არა იმიტომ, რომ მახნოს ბრძოლის მეთოდი დიდათ განსხვავდებოდა ბოლშევიკური ატამანების ბრძოლის მეთოდიდან. არა. მახნო მოქმედებდა იმ რაიონში, სადაც ძველი ზაპაროვული, ანარქისტული სული კიდევ ძლიერი იყო და ამიტომ მახნოსა და მისი რაზმისთვის ბოლშევიკური ცენტრალიზმისთვის დამორჩილება ძნელი იყო. ერთხელ ორივე მხარემ სცადა შეთანხმება, ცნობილმა ბოლშევიკმა კომენიევმა და მახნომ ხელშეკრულებაც დასდვეს, მაგრამ იგი ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა.

ანარქისტულმა მიდრეკილებამ თვით ბოლშევიკების წრეშიც იჩინა თავი. წითელი არმიის დღევანდელი სახ. კომისარი ვოროშილოვი და მისი ჯგუფი, რომლის ზურგს უკან სტალინი იდგა, მოითხოვდა ტროცკისაგან დამოუკიდებლად მოქმედებას.

ლენინის ავტორიტეტმა და პარტიდისციპლინამ ტროცკის მისცა საშვალეობა, ისინიც თავისი ხელმძღვანელობისათვის დაემორჩილებოდა. ამას კი დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან მოწინააღმდეგე თეთრ გვარდიელთა ბანაკმა ერთი მთლიანი ხელმძღვანელობა ვერ შექმნა და თავისი ძალები ამით კიდევ უფრო დაასუსტა.

ტროცკის ისტორიული მატარებელი, რომლის შესახებ ტროცკი თავის მოგონებაში: «ჩემი ცხოვრება», დიდი აღტაცებით სწერს, იყო მართლა ხელმძღვანელი მთავარი შტაბი, მაგრამ თავისებური, განსხვავებული ჩვეულებრივი სამხედრო შტაბიდან. აქ მუშაკდებოდა არა მარტო სამხედრო მოქმედების გეგმა, არამედ პოლიტიკაც. მოწოდებებს, ფურცლებს, ლოზუნგებს, ავტაცციას დიდი ადგილი ჰქონდა დათმობილი. მისი საშუალებით ტროცკი და საერთოდ ბოლშევიკები მასსებს აკავშირებენ საბჭოთა ხელის-უფლების გარშემო და მიყავთ ბრძოლის ველზე.

სხვანაირად არც შეიძლება, ვინაიდან სამოქალაქო ომში სწუდებოდა არა ტერიტორიის საკითხი, არამედ სოციალურ-პოლიტიკური და ძალაუფლების. ასეთ დროს, ვინც ფართო მასსებს თავის პოლიტიკისაკენ მიიმხრობს და მისთვის საბრძოლველად გამოიყვანს, გამარჯვებაც მას დარჩება.

მართალია, მარტო მიმხრობა-გაყოფანა საკმაო არ არის იმისთვის რომ გაიმარჯვო. საჭიროა აგრეთვე ამ მასსებს უხელმძღვანელო, მათი ბრძოლა მოაწყო. ლენინმა და ტროცკიმ ორივე ეს შესძლეს, მასსებიც მიიმხრეს და ბრძოლასაც უხელმძღვანელეს. რასაკვირველია, ბოლშევიკები ბრძოლის დროს მარტო სიტყვიერი ქადაგებით და ლოზუნგებით არ კმაყოფილდებოდნენ და ტერორსაც მიმართავდნენ თვით წითელი არმიის მიმართაც კი, მაგრამ მთავარი ეს არ არის. თეთრგვარდიელებს ტერორი ნაკლები არ ჰქონიათ, მაგრამ ვერას გახდნენ.

ერთი სიტყვით, სამოქალაქო ომში ბოლშევიკებმა დიდი ენერგია, სიძინა და გამომდილება გამოიჩინეს. მათ წითელი არმიის ორგანიზაცია შეუთანხმეს დროს, რევოლუციას, გარემოს, რუსეთის პირობებსა და ვითარებას, რუსეთის ხალხის ფსიქოლოგიას, ეს არ იყო ძველი, შაბლონური წესით არმიის შექმნა. ეს არც შეიძლებოდა არსებულ პირობებში. თეთრგვარდიელებმა ეს ჭეშმარიტება ვერ გაიგეს და დამარცხდნენ.

4

სულ სხვაგვარი მდგომარეობა იქმნება სამოქალაქო ომის გათავების შემდეგ, როგორც წითელი არმიისთვის, ისე ბოლშევიკებისთვის.

წითელი არმიის ორგანიზაცია და ატამანური, სტრატეგია ძლიერ კარგი გამოდგა რუსეთში სამოქალაქო ომის პერიოდში, მაგრამ ასეთი ჯარით და სტრატეგიით გარეშე მტერს ვერ გაუმკლავდები. როცა სახელმწიფოთა შორის ომი დაწყებულია, მაშინ პოლიტიკა გადამჭრელ როლს ადარ თამაშობს. ამ დროს უკვე პოლიტიკის სადაო კოზიკები იარაღმა უნდა გადასჭრას. გარდა ამისა, აქ დაპირდაპირებული არიან სახელმწიფოები და ერები ერთი მეორეს და არა ერთი ერის კლასები ერთი მეორეს. ამიტომ, რაც უნდა პოპულიარული და გენიოსი არ უნდა იყოს სარდალი ან ბელადი, მოწინააღმდეგე სახელმწიფოს ბანაკში იგი სიყვარულსა და ავტორიტეტს ვერ მოიპოვებს. როგორი დემაგოგიური მოწოდებებითა და ლოზუნგებით არ უნდა მიმართოთ მოწინააღმდეგის მსხოვრებთ, იქ ფართო გამოძახილს ვერ ნახავთ. მით უმეტეს თუ ერი კულტურულია და ყველა მისი კლასი თავისუფლებით სარგებლობს.

ბოლშევიკები ამაში თავის თვალთ დარწმუნდნენ 1920 წლის პოლონეთთან ომის დროს. ტროცკის ეგონა, რომ იგი წითელი არმიით და თავისი საავტორიტეტო ვაგონით პოლონეთშიც ისე ადვილად გაისეირნებდა, როგორც რუსეთის ველზე. ეს ასე არ აღმოჩნდა.

ბუდიონის, ტუხაჩევსკის და სტალინის სტრატეგიას ფრანგებისა და პოლონელების გამოცდილ გენერლების სამხედრო სტრატეგია დაუპირდაპირდა, ხოლო კომუნისტურ დემაგოგიას — პოლონეთის თავისუფლების იდეა, რომელიც გასილებით უფრო ძლიერი იყო პოლონელ ერში, ვინემ რუსის წითელ არმიაში — კომუნისტი და პატრიოტიზმი.

მაშინდელი «რევოლუციონერი»-ს წევრი, ცნობილი გუსევი წითელი არმიის დამარცხებას ხსნის იმით, რომ წითელი არმიელების დიდ უმეტესობაში მტკიცედ არ იყო გამჯდარი კომუნისტური იდეა და სწარბობდა ნაციონალური, წვრილ-ბურჟუაზიული. ეს რომ ასე ყოფილიყო, მაშინ დიდი რუსეთის ჯარს კიდევ უფრო გაუადვილებოდა პოლონეთთან ბრძოლა.

მაგარიც ის არის, რომ ამ დროს წითელ არმიელს არავითარი იდეა არ ჰქონდა. ნაციონალურ-შოვინისტური იდეა შეიძლება არმიის უფროსებში იყო: ტყუილად არ გამოსულა მაშინ საგანგებო მოწოდებით ცნობილი გენ. ბრუსილოვი და არ მოუთხოვია დახმარებოდა რუსის საზოგადოება ბოლშევიკებს პოლონეთთან ბრძოლაში. მაგრამ წითელ არმიელს, როგორც მსოფლიო ომის დროს ნიკოლოზის სალდათს, ასეთი ეროვნული იდეა არ გააჩნდა. ის დღესაც ისე მსჯელობდა — «ჩვენ რიანანელები ვართ, ჩვენამდე ნემცები ვერ მოვლენ, როგორც მაშინ»-ო.

წითელი არმია, პოლონეთთან ომის დროს, რასაკვირველია არც კომუნისტური იდეით იყო გამსჭვალული და შეკავშირებული. სამიქალაქო ომის დროს მისთვის კომუნისტი ბოლშევიზმი იყო, ხოლო ეს უკანასკნელი კი ნიშნავდა — ნაძარცვის ძარცვას, მემალუღეთა და ბურჟუეზების გაქვლეტას და მსოფლიო ომის გათავებას. როცა რაზინის რაზმებმა ამ მიზანს მიაღწიეს, ამის შემდეგ მათ თავისი «კომუნისტური» მოვალეობაც გათავებულად ჩასთვალეს.

ამიტომ ტროცკი და ლენინი ტყვილად ფიქრობდნენ, რომ წითელი არმიის სახით ისინი კომუნისტურ არმიას ხელმძღვანელობდნენ და კომუნისტური იდეით გატაცებული არმიელებით ევროპას დაიპყრობდნენ.

ვარშავასთან ბრძოლამ ეს ილუზია გაფანტა.

წითელ არმიას არ აღმოაჩნდა არც კომუნისტური სული და არც რუსული პატრიოტული. ტექნიკა და სტრატეგია არ უვარგოდა და შედეგით შესაფერისი მიიღო. წითელმა არმიამ პოლონეთთან ბრძოლაში ისეთივე სასტიკი და თავმომჯრელი დამარცხება განიცადა, როგორც მეფის ჯარმა 1915 წ. კარპატებში გერმანელებთან ომის დროს. რუსეთის სახელმწიფოს ჩამორჩენილობამ და რუსის გლეხის უკულტურობამ რუსის მხედრობას ყირიმის ომიდან დაწყებული და პოლონეთთან ბრძოლით გათავებულ, გამარჯვება არ აღირსა.

დღეს ამას ბოლშევიკებიც ხედავენ და ცდილობენ რუსეთი და მისი არმია რამდენიმე წლის განმავლობაში გარდაქმნან ისე, რომ მათ ევროპასა და ამერიკას გაუსწრონ. ამ მიზნით წითელი არმიის გარშემო ბოლშევიკები დიდ მუშაობას აწარმოებენ.

თუ როგორია ეს მუშაობა და რამდენად გაუმართლებს მათ წითელი არმია იმედებს, — ამაზე შემდეგ.

კ ა ე ი

ჩეხია, 1931 წ. 15 იანვ.

ახეიქელთა ჯაკი დიდ ომში

«საერთო გამგებლობისათვის» (*)

მოსალოდნელი დამარცხების წინაშე ინგლისისა და საფრანგეთის მთავრობანი შეთანხმდნენ არა--სრულყოფილ „საერთო გამგებლობაზე“, 1918 წლის მარტის 26, რის შესახებაც უკვე რამოდენიმე თვე სწარმოებდა აზრთა გაცვლა-გამოცვლა. რომ გასაგები შეიქმნეს შემდეგი მოვლენები და რომ შესაძლებელი გახდეს მათი დაჯახება, საჭირო გავეცნოთ ამ „საერთო გამგებლობის“ ხასიათს და უფლებებს.

* იხ. „მხედარი“ ნომერი 7.

მოკავშირეთა ჯარების თანამშრომლობის საკითხი დაისვა ომის დაწყებისთანავე. მაგრამ ვერ იქმნა განხორციელებული, თუ არ მივიღებთ მხედ ელობაში, შემთხვევითსა და არა--სრულყოფილ გადაწყვეტილებებს.

კალეს [საფრანგეთის ქალაქი] კონვენციის ძალით [1907 წელი თებერვლის 26] ინგლისის ჯარის მთავარსარდალი მარშალი ჰეიგი ექვემდებარება საფრანგეთის ჯარის მთავარსარდალის გენ. ნიველის დირექტივებს. ამ უკანასკნელს ევალებოდა ორივე ჯარის მოქმედებათა კოორდინაცია. მხოლოდ გარკვეულად იყო აღნიშნული, რომ ამ შეთანხმება—კონვენციის მიზანია უაღლოესი შეტევები, რის შემდეგაც ორივე მთავარსარდალი ხდება ერთი-მეორესაგან დამოუკიდებელი. გენერალური შტაბების შეთანხმებული მუშაობა თუ იძლეოდა შედეგებს მშვიდ პერიოდებში ან და იმ ოპერაციებისათვის, რომლის ინიციატივაც მათ ხელთ იყო, ვერ შესძლებდენ გამკლავებოდენ ყოველივე მოულოდნელობას, მოწინააღმდეგის სწრაფ და ძლიერ შეტევებს, რაც, როგორც შეიძლებოდა გათვალისწინება, უფრო გაძლიერდებოდა და უფრო განშირდებოდა რუსული ფრონტის დანგრევის შემდეგ.

ყოველივე ამის გამო 1917 წლის აგვისტოს დამლევს პენლევემ, როგორც სამხედრო მინისტრმა, გააბა მოლაპარაკება ლოიდ-ჯორჯთან. ეს მოლაპარაკება გაგრძელდა ორი თვე, დამუშავეს შეთანხმების გეგმა.

ლოიდ-ჯორჯი „საერთო გამგებლობის“ მომხრე იყო. პენლევეც და ლოიდ-ჯორჯიც ფიქრობდენ და ერთი და იმავე მოსაზრებებით, რომ აუცილებელი იყო გენ. ფოშის არჩევა საერთო უფროსად. მხოლოდ ლოიდ-ჯორჯის აზრით, ეს უმაღლესი უფროსი უნდა ყოფილიყო თანაბრად დამოკიდებული ყველა მთავრობათაგან.

გენ. ფოშს, მაშასადამე, უნდა მიეტოვებია საფრანგეთის ჯარის გენერალური შტაბის უფროსობა.

გარდა ამისა, ინგლისის ერის შემეცნება, აგრეთვე როგორც მისი ჯარის, შეუძლებლად ხდიდა უცბად „საერთო გამგებლობის“ ცხოვრებაში გატარებას. საჭირო ხდებოდა ნელ-ნელა სვლა ამის მისაღწევად—ჯერ უნდა შექმნილიყო მოკავშირეთა საერთო გენერალური შტაბი გენ. ფოშის მეთაურობით. ამასთანავე უნდა ჩაებარებიათ ფოშისათვის მოკავშირეთა მთელი სათადარიგო ჯარი. ამ ჯარით მას ეძლეოდა საშვალეობა მიშველებოდა ორივე ჯარს [ინგლისის და საფრანგეთის] იმ საშიშ აოგილებში, სადაც გერმანელები უთუოდ ეცდებოდენ გარღვევას. ერთგვარად ეს იქნებოდა „საერთო გამგებლობის“ განსაზიერება—იბადება საქმე

სახელის დაურქმევლად. ამით შესაძლებელი ხდებოდა საშიშროების თავიდან აცდენა და ამავე დონის საზოგადოებრივი აზრი ეჩვეოდა „საერთო გამგებლობის“ მნიშვნელობას. ეს საბოლოო აზრი კი უნდა განხორციელებულიყო მაშინ, როდესაც ყველას შემეცნება სათანადოთ იქნებოდა მომზადებული.

გადაწყვეტილი იყო მოკავშირეთა საბჭოს სხდომა პარიზში [ამერიკელების თანდასწრებით] ინგლის — საფრანგეთის შეთანხმების მუხლების [,საერთო გამგებლობის“] საკამათოდ. მაგრამ კაპორეტოში [იტალია] მომხდარ ამბებმა აიძულეს ლოიდ-ჯორჯი და პენლევე სასწრაფოდ გამგზავრებულიყვნენ იტალიაში. და რაპალოში გადაწყდა ცნობილი „ვერსალის სამხედრო კომიტეტის“ დაარსება მუდმივი გენერალური შტაბით მასთანვე. ფოში ამ გენერალურ შტაბში წარმოადგენდა საფრანგეთს და ამათთანვე თავმჯდომარეობდა. ამის გარდა, მასვე ჩააბარეს მოკავშირეთა დივიზიების საერთო სათადარიგო ძალები, რათა შესძლოს ხოლმე ფრანგულ და ინგლისურ ჯარების შემაერთებელ პუნქტების გამაგრება — დაცვა.

ეს გადაწყვეტილება ეცნობა მოკავშირეთა მთავრობებს და აგრეთვე ამერიკას, რომელსაც მომხრობას სთხოვდენ.

უნდა აღინიშნოს ხაზგასმით, თუ მოკავშირეთა „საერთო გენერალური შტაბის“ დაარსება ოფიციალურად გამოცხადდა რაპალოში, ეს სრულებით არ მომხდარა კაპორეტოს ამბების გამო [1917 წელს ნოემბრის პირველ რიცხვებში]. ხაზი უნდა გაესვას აგრეთვე იმას, თუ როგორ ესმოდა ლოიდ-ჯორჯს ამ გენერალური შტაბის უფროსის ფუნქციები — ეს უფროსობა კი მიენიჭა გენ. ფოშს.

გენ. ფოშს სურდა ახალი ფუნქციების ასრულება ფრანგული ჯარის გენერალური შტაბის უფროსობასთან ერთად რაპალოში. ხანგრძლივი მოლაპარაკების დროს, ფოშს მიეცა საშუალება დაეცვა კრებაზე თავისი აზრი.

ლოიდ-ჯორჯის და ფოშის დიალოგი საკმარისად მკვირცხლი იყო. ბოლოს ინგლისის პრემიერმა ასე დაასკვნა: გენ. ფოში იქნება მრჩეველი სხვა მთავრობების იმდენად, რამდენადაც საფრანგეთის მთავრობის აუცილებელია სრული მისი დამოუკიდებლობა თავის დასკვნებში და გადაწყვეტილებებში. პირადად ჩემთვის საწყენი იქნებოდა ვიცოდე, რომ გენ. ფოში არ არის ისეთივე მრჩეველი ინგლისის მთავრობის როგორც საფრანგეთის-ო...

რაპალოს დადგენილების შემდეგ არ გასულა რამოდენიმე დღე, რომ კლემანსომ შესცვალა პენლევე მთავრობის თავმჯდომარეობაზე. კლემანსომ მიიღო «ვერსალის სამხედრო კომიტეტი» დაარსება, მაგრამ ფოშის ნაცვლად, რომელიც დასტოვა საფრანგეთის გენერალური შტაბის უფროსად, მოკავშირეთა საერთო გენ. შტაბში დანიშნა გენ. ვეიგანი. ამნაირად, ფოში ჰკარგავდა ინტერნაციონალურ ხასიათს.

უშედეგოდ მოითხოვდა ფოში, ოთხი თვის განმავლობაში, ჩაებარებით მისთვის მოკავშირეთა დივიზიების საერთო სათადარიგო ნაწილების უფროსობა, რაც ლოიდ ჯორჯისაგან და პენლევესაგან დაპირებული ჰქონდა.

1918 წლის თებერვლის 2-ს «ვერსალის სამხედრო კომიტეტი» შეეხო ამ საკითხს ფოშის დაყინებითი მოთხოვნით. კომიტეტი ნიშნავს ფოშს სათადარიგო ნაწილების უფროსად, რაც დაუყონებლივ უნდა შექმნილიყო. შემუშავებული იქმნა პროტოკოლი ფოშისა და მთავარსარდლების უფლებათა განსაზღვრით.

თებერვლის 19-ს გენ. პეტენი იძლევა რვა დივიზიას საერთო სათადარიგო ნაწილების შესადგენად. გენ. დიაზი, იტალიის ჯარის მთავარსარდალი, იძლევა ექვს დივიზიას. მარტის ორს გენ. ჰეიგი, ინგლისის მთავარსარდალი, აცხადებს, რომ მას არ შეუძლია არც ერთი ჯარისკაცის მიცემა ფოშისათვის.

მარტის 14-ს ლონდონში დაუბრუნდნენ ისევ ამ საკითხს. ფოში სთხოვს ჰეიგს რამოდენიმე დივიზიას. ჰეიგი ენერგიულად ასაბუთებს თავის უარს. კლემანსო ემხრობა ჰეიგს და არ აძლევს ფოშს პასუხის საშვალებას. მეორე დღეს ფოში აცხადებს პროტესტს მიღებული გადაწყვეტილების წინააღმდეგ; გუშინ არ მოისურვეს მისი გაგონება; მას უნახავს მოკავშირეთა ბრძოლები და კარგად იცის, რა მოხდება, თუ არ იქმნა შეთანხმება. სწორედ ასეთი ბრძოლებია პერსპექტივაში და არავითარი შეთანხმება არ არსებობს სხვა და სხვა ჯარების ნაწილების გამოსაყენებლად.

იმის მიუხედავად, რომ ფოშის ამ განცხადებამ მოახდინა შთაბეჭდილება ლოიდ ჯორჯზე, — მაინც წინა დღის დადგენილება რჩება უცვლელად.

ფრანგულ და ინგლისურ წრეებში სხვა კონცეპციები იყო წამოყენებული: — საერთო გამგებლობის დაარსებამდე საჭიროა ასეთივე ერთობა მოკავშირეთა მთავრობებისა. განა უკეთესი გამოსავალი არ იქნებოდა ერთი გამომჩენალი მოქალაქე [ცივილი] საერთო სამხედრო საქმის

უფროსად, რომელსაც გენ. ფოში ეყოლება თავის შტაბის უფროსად.

და სწორედ ასეთი გეგმა წარმოუდგინა ფოშს გენ. ვილსონმა, ინგლისის მთავრობის დასტურით, მარტის 25-ს საღამოს, როდესაც ინგლისელების მე-5-ე არმია სრულიად განადგურებული იხედდა გერმანელების მოწვევებული ჯარის წინაშე. „არა, უპასუხა მას ფოშმა; ან უნდა ვბრძანებლობდე ან არა“. [ონ კომანდ უ ონ ნე კომანდ პა].

ინგლისური ჯარი თითქმის განადგურდა, დამარცხდა. მარტის 26 მოხდა ისტორიული მოლაპარაკება ქ. დულანს-ში. მოახლოებული საშიშროების წინაშე ყველა შეთანხმდა მიენდოთ ფოშისთვის ოპერაცი-ათა კოორდინაციის საქმე ინგლისურ-ფრანგულ ჯარების შემაერთებელ პუნქტებში. ეს არაა ჯერ კიდევ საერთო გამგებლობა; ეს უფრო რაპა-ლოს შეთანხმების განხორციელებაა. თვით აპრილის 3-ის ბოვის კონვენ-ცია [დამატებითი დულანის კონვენციისა] აძლევს ფოშს „სამხედრო ოპე-რაციების სტრატეგიულ ხელმძღვანელობას.“

ინგლისელები მოითხოვენ შემდეგ შესწორებებს: ყოველი მთა-ვარ სარდალს ექნება უფლება მიმართოს თავის მთავრობას თუ კი, მისი აზრით, მის ხელქვეით მყოფ ჯარს მოელის რაიმე საშიშროება გენ. ფო-შისაგან მიღებული ინსტრუქციების მიხედვით.

ამას დაერთო მეორე შესწორებაც: ყოველი მთავარსარდალი ას-რულებს თავის უფლებებს თავისი ჯარის გამგებლობაში.

ზაც შეეხება ამერიკელებს, ესენი მხოლოდ 1918 წლის მაისის 2-დან თანაშრომლობენ უმაღლესი გამგებლობის ორგანიზაციისთვის. გენ. პერშინგმა მიიღო მანდატი ქაბევილის სამხედრო ბუბაზე დასასწრებ-ლად. ამ კრებაზე ფოშმა მიიღო სახელწოდება — მოკავშირეთა ჯარების მთავარსარდალი [საფრანგეთში მყოფ ჯარების] ამერიკული ჯარითურთ.

მაგრამ რამდენი სხვა შეკვეცა ფოშის უფლებისა! აი მაგალი-თად:

ამერიკული ჯარი „ემორჩილება უშუალოდ თავის უფროსის ავტორიტეტს და იბრძვის საკუთარი დროშის ქვეშ“. და კიდევ, „დივი-ზიები ან კორპუსები შესდგებიან საკუთარი არტილერიით და ბარგეუ-ლობით და ყოველივე ეს მთავარსარდალის სურვილისამებრ, რომელიც ვალდებულია ჩაინც გაიგოს მოკავშირეთა მთავარსარდალის აზრი ამის შესახებ“.

აქედან ცხადი ხდება, რომ გენ. ფოშს აღარ აქვს ინტერნაციონა-ლური ავტორიტეტი და რომ მას არ ჰქონდა უფლება ბრძანებების

გაცემისა საფრანგეთის მთავრობის სახელით. ცხადია აგრეთვე, რომ მეორეს მხრივ. უფლებები ეგრე განმარტებული და განსაზღვრული, მას აძლევდა საშუალებას მხოლოდ ინგლისისა და ამერიკის დივიზიები გადაეყვანა-გადმოეყვანა, მათ დაუყოფლად. და განა 1918 წლის მაისში, ომის ყველაზე უფრო კრიტიკულ მომენტში, მარშალი ჰაიგი არ ეწინააღმდეგებოდა ფოშის უფლებებს ინგლისის რეზერვის გამოყენებისთვის საფრანგეთის ჯარის ფრონტზე!

ფოშს რომ მოესურვებია დესპოტიური ან უხეში ბრძანებლობა მოკავშირეთა რომელიმე ჯარზე, ამით ის ჩაფუშავდა ყოველივეს უშედეგოდ და თანაც შელახავდა საფრანგეთის მხარეზე მებრძოლ ორი მოკავშირე ერის თავმოყვარეობას.

ყოველივე ამის შემდეგ განვიხილოთ, რას უსაყვედურებს კლემანსო გენ. პერზინგს. ეს საყვედური [უკეთ — კრიტიკა] სამი დებულებით გამოითქმის:

1. აუცილებლობა [მდგომარეობის მიხედვით] 1917 წლის მაისიდან ამერიკული ეფექტივების [ჯარის] გადმოყვანის აჩქარებისა.

2. აუცილებლობა უპირატესობისა ქვეითი ჯარის გადმოყვანის დროს — პირველ რიგში, ქვეითელები — რამოდენიმე კვირის განმავლობაში, სხვა ნაწილების წინ.

და 3. უწესრიგობა და შექუჩუჩება ამერიკული ჯარისა განვიხილოთ ეს ბრალდებანი: —

1918 წელს მაისში, მდგომარეობა მართლა საშინელია. თვით პარიზი განსაცდელშია. ფრანგ-ინგლისური არმიების მსხვერპლის რაოდენობა ისეთია [მარტის დამლევადან მაისის დამლევამდე], რომ იბადება შიში ივლისისათვის გათვალისწინებული დიდი შეტევის მოწყობის შესაძლებლობაში. ამ შემთხვევაში, დასაშვებია, რომ ომი გაგრძელდეს 1919 წლამდე და ისიც ძალიან მძიმე და ძნელ პირობებში. საფრანგეთის საზოგადოებრივი აზრი მოითხოვს, რომ ამერიკელებმა ააჩქარონ ჯარის გადმოგზავნა. კლემანსო და ფოში მოითხოვენ, რომ მაისში ჩამოყვანილ იქმნას 130 ათასი ჯარისკაცი და ივნისში კი 150 ათასი.

განა გენ. პერზინგმა, ან ამერიკის მთავრობამ სთქვა რაიმე საწინააღმდეგო? ფაქტები ამბობს შემდეგს: მაისში ჩამოყვანილ იქმნა 242 ათასი ჯ. კაცი, ივლისში 278 ათასი და ივლისში 300 ათასი. და რადგან საფრანგეთის, ინგლისის და იტალიის მთავრობებმა დაუშვეს იმის შესა-

ძღვებობა, რომ ომი იქნებ არ გათავდება 1918 წელში, ამისთვის ეთხოვა ამერიკას გენ. ფოზის სახელით, საფრანგეთში 100 დივიზიის გამოყვანის გათვალისწინება. ამაზე პრეზიდენტ ვილსონმა მხოლოდ ეს კითხვა დასვა: „რისთვის საზღვრავთ ხუთი მილიონი ჯ. კაცით ესე იგი ასი დივიზიით“-ო.

რამდენად საფუძვლიანია მეორე ბრალდება? გენ. პერშინგმა შეასრულა მოკავშირეების სურვილი — თავის დივიზიებში გააძლიერა ფეხოსნების [ქვეითი ჯარი] და ტყვიამფრქვეველთა ნაწილები. აქაც ციფრები უფრო ნათელყოფენ სინამდვილეს. მაისის დასაწყისში ფოშმა მოითხოვა, კლემანსოს თანხმობით, რომ ჩამოყვანილ იქმნას პირველ რიგში 120.000 ქვეითა და ტყვია მფრქვეველთა ჯარი. ეს სურვილი გადაჭარბებით იქნა შესრულებული: მაისიდან ივლისამდე ჩამოყვანილ ჯარში 250 ათასი ფეხოსანი იყო.

რაც შეეხება მესამე ბრალდებას, ამაზე შეიძლება არც კი ღირდეს შეჩერება. განა, იმისთვის მხოლოდ, რომ მთავრობის თავმჯდომარის ავტომობილი შეაჩერეს სამი საათით შარა გზაზე შექუჩუჩების გამო [ერთ-ერთი გამარჯვების შემდეგ] შეიძლება შეუარაცყოფის მიყენება და კრიტიკა იმ დიდი არმიისა, რომელმაც გადმოლახა ატლანტიური ოკეანე საბრძოლველად!?

მაგრამ ყველაზე უფრო სავალალო ამ კამათში ის არის, რომ რჩება შთაბეჭდილება, თითქოს ამერიკელი მთავარსარდალი ეძებდა მიზეზებს, რათა დაეგვიანებია თავისი ჯარის ხაზში გასვლა. სინამდვილე კი სულ სხვა რასმეს ამბობს. 1918 წლის მარტის ცუდ დღეებში გენ. პერშინგი დიდ პატივად სთვლიდა თავისი ნაწილებისთვის ბრძოლებში მონაწილეობას. «ჩვენ აქ ვართ, რომ მოვკვდეთ» ეუბნებოდნენ ფოშს პერშინგი და ბლის-ი. ერთ-ერთი მაგალითი, როგორიც საფრანგეთის ჯარს არ უნახავს არავისაგან დიდი ომის დროს. გენ. პერშინგმა წინადადება მისცა ფრანგებს, რომ მისი დივიზიები, ჩაზში გასვლის ასაჩქარებლად, იქმნენ დაყოფილნი და გაყვანილნი ცეცხლში, ფრანგულ დივიზიებში შერეულნი. თუ მეორე მილიონი ამერიკელებისა, საფრანგეთში მყოფი, 1918 წლის ოქტომბერში იღებს მხოლოდ მცირე მონაწილეობას ბრძოლებში; თუ მესამე მილიონმა ვერ მოასწრო ატლანტიური ოკეანის გადმოლახვა; თუ ზავმა შეაჩერა ამერიკელების არაჩვეულებრივი გაქანება — ვის შეუქლია განზომოს, თუ რამდენად დააწვა მათი სიმძიმე მოწინააღმდეგის ნებისყოფას და მის გადაწყვეტილებას იარაღის დაყრისათვის.

დასკვნა შეიძლება გავაკეთოთ შემდეგი: ამერიკის მთავრობა

შეეჩეხა ძალიან ფართო სამხედრო პრობლემას, ძალიან გადახლართულს, ყველაზე ნაკლებ მოსალოდნელს მათთვის, ვინც სხვა რომელიმე სახელმწიფოსათვის. იმ ჯარის როლი დიდ ომში, რომელიც მან შექმნა, ამ ჯარის უფროსობა — ღირსია იმ დიდი ნაციის, რომელმაც სიმართლის სამსახურს შესწირა მთელი თავისი ძალები უყოყმანოდ და ურეზერვოდ.

6. შ.

მარშალი შ. ჟოზიკი

[1852—1931]

იანვრის სამს პარიზში გარდაიცვალა ყველასათვის ცნობილი მარშალი ჟოფრი, «მარნაზე გამარჯვებული». გარდაიცვალა თითქმის ოთხმოცი წლის, მძიმე ოპერაციის შემდეგ.

მთელი ქვეყანა გამოეხმაურა ამ დაკარგვას და შეუერთდა ფრანგი ერის გლოვას.

მარშალი ფოშის შემდეგ, რომელიც თითქმის ორი წელია, რაც დაკარგა საფრანგეთმა, განისვენა მარშალ ჟოფრმაც. საფრანგეთს მოაკლდა ორი გამოჩენილი მხედარი.

ომის დაწყების წინ, ჟოფრი დანიშნულ იქნა მთავარსარდლად და ამ ხარისხში მოუხდა მას ომის უძნელესი პერიოდის ჩატარება — ჯარის გარდაქმნა-რეორგანიზაცია მთელი გეგმების ახლად დამუშავება.

დიდი დახვედბის შემდეგ, ჟოფრმა მთავარად და სისრულეში მოიყვანა ოპერაცია, რითაც შეჩერებულ იქმნა გერმანელების წინსვლა; — ამას დაერქვა «მარნაზე გამარჯვება»

1916 წელში მიენიჭა მარშლობა. 1917 წელს კი გავზავნილ იქნა ამერიკაში სპეციალური მისიით. 1918 წელს არჩეულ იქნა აკადემიაში და 1920 წელში სამხედრო საბჭოს წევრად.

1930 წელს დაესწრო მისივე ძეგლის გახსნას ქ. მანტიში.

აი უფროსი ცნობილი ბრძანება, გაცემული 1914 წლის სექტემბრის ექვსს. შედეგი იყო მარნაზე გამარჯვება. —

«იმ დროს, როდესაც იწყება ბრძოლა, რომლისაგანაც დამოკიდებულია ქვეყნის გადარჩენა, საჭიროა ეთქვას ყველას, რომ ასეთ დროს შეუძლებელია დახევაზე ფიქრი. მთელი ძალდონე უნდა იყოს მიმართული შეტევისათვის და მტრის დასამარცხებლად.

ნაწილები, რომელნიც ვერ შესძლებენ წინ წაწევას, უნდა ეცადონ რათაც არ უნდა დაუჯდეთ ეს მათ, არ დასტომონ დაკავებული პოზიციები. უნდა გაწყდენ ადგილებზე და არ დაიხიონ. არ იქნება პატივებული არავითარი სისუსტე.

1914 წლის სექტემბრის 6.

მთავარსარდალი გენერალი უფროსი.»

აკადემიაში მიღების დღეს სწორედ ეს ბრძანება იქნა წაკითხული.

უფროსი იყო მხედარი სულითაც და აღზრდილთაც. იცოდა რა, რომ 1870 წელს მოჰყვებოდა აუცილებლად ახალი ომი, ის 1912 ამბობდა ამის შესაძლებლობაზე- მშვიდათ, ყოველი სიტყვის აწონ-დაწონით. უფროსი ემზადებოდა ამ ომისათვის: —

«მომავალ ომს არ ექნება დიდი მანევრების ხასიათი და არც გენერლები მოიგებენ მას: ესენი იქნებიან პოლკოვნიკები და შეიძლება გუნდის უფროსებიც»...

უფროსი გრძნობდა აგრეთვე, რომ მომავალი ომი იქნებოდა ხანგრძლივი და იწარმოებდა თხრილებში და არა მინდვრად.

«ის ჯარი მოიგებს, რომელსაც ექნება მეტი მოთმინება, რომელიც იქნება მეტად დაფარული, რომელსაც ექნება მეტი ენერჯია, მეტი რწმენა საბოლოო გამარჯვებაში».

მარშალი უფროსის დასაფლავება მოხდა იმავე წესით, როგორც მარშალი ფომის. დაესწრენ ყველა ქვეყნის დელეგაციები და ინგლისის — ბელგიის ჯარის ნაწილები. მთელი პარიზი და საფრანგეთის ყოველი კუთხიდან ჩამოსული ხალხი აცილებდა მის ცხედარს, რომელიც დაასვენეს დროებით ინვალიდების სახლში; შემდეგ კი დასაფლავებული იქნება საკუთარ მამულში, ლუვენსიენ-ში.

ქართველ მხედართა კავშირმა ოფიციალურად მონაწილეობა მიიღო უფროსის განსვენების პროცესიაში გენ. ალ. ერისთავის სახით.

საქართველოს მთავრობას წარმოადგენდა ბ-ნი ჩხენკელი.

ს ა მ მ ა რ ი

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა ნ ი მ თ ა შ ი

ა თ ა ს ე უ ლ ი ს ა ს ა პ ა ლ ნ ე ს ა ბ ა რ გ ე

საბრძოლო საბარგოში თვითეულ საპალნიან ცხოველს ახლავს თავისი ჩალანდარი, რაზმის საბარგოში კი ერთ ჩალანდარს ორი საბარგო ჯორი ჰყავს. ეს ორი ჯორი მიბმულია ერთი მეორესთან საკმოდ გრძელი ჯაჭვით, რათა თვითეული ცხოველის მოძრაობა თავისუფალი იყოს.

ვიწრო და ძნელ ბილიკებზე კი თვითეულ ცხოველს თავისი ჩალანდარი უნდა ჰყავდეს. ჩალანდარმა ცხოველის თავთან უნდა იაროს და ყოველთვის ხევის მხარეზე იმყოფებოდეს.

როდესაც, ვიწრო ბილიკებზე სიარულში, ერთი მხრივ კლდეა და მეორე მხრივ კი ხევი (ხრამი), ჯორი დადის უფსკრულის კიდეზე და რაც შეიძლება შორდება კლდეს, რათა საპალნე არ მიახლოს მას. ყოველი ცუდი ნაბიჯი საკმაოა ხევში გადაჩეხისათვის. მაგრამ ჯორს მაგარი მუხლი და მტკიცე ნაბიჯი აქვს და იშვიათად გადასდგამს ცუდ ნაბიჯს. როდესაც გადაიჩეხება. უმეტეს შემთხვევაში ეს ან მისი ჩალანდრის ბრალია, ან ბილიკის კიდის ჩანგრევის, ან კიდევ საპალნის ტვირთი გადასძლევს ხოლმე.

დასვენების დროს, სახიფათო ბილიკებზე ცხოველებს პირი ხევისაკენ უნდა მიუბრუნონ და ისე გააჩერონ, რადგან ჯორს უკან დახევის ჩვეულება აქვს და თუ უკანა ნაწილი ხევისაკენ მიმართა, შესაძლებელია გადაიჩეხოს.

დაკიდულ დაღმართში საპალნე კარგად უნდა იქმნეს მოჭერილი და თუ საჭიროა, თვითეულ ცხოველს კუდზე უნდა დაეკიდოს თითო ჯ.კაცი. მაგრამ აღმართში და ვაკეში სიარულისას ეს ჩვეულება სასტიკად უნდა აიკრძალოს.

ყოველი სიფრთხილის მიუხედავად, გათვალისწინებული უნდა იქმნას უბედური შემთხვევები და როდესაც საბარგო ცხოველი ან დაწვება, ან გადაიჩეხება, ამისათვის წინასწარ უნდა იქნას დანიშნული თვითულ გუნდში მშველელთა ჯგუფი, რომელიც დაუყონებლივ მიეშველება ჩალანდარს და ხშირად თავიდან ავიცილებთ, თუ ჯორის გადაჩეხვას არა, კოველ შემთხვევაში, ტვირთვის დაკარგვას.

ზედმეტია იმაზე ლაპარაკი, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ჯორს მთაში მოქმედებისას. ეს ერთად ერთი პრაქტიკული საშუალებაა საბარგოების საზიდავად. საუბედუროდ, მათი რიცხვი უნდა მცირე იყოს, რათა არ დაამძიმოს თვით ჯარის მოძრაობა. მეორე მხრივ კი, თითო ჯორის ტვირთი (რასაკვირველია, დამოკიდებულია ცხოველის ღონეზე) არის 80-დან 100 კილომდე.

გუნდის უფროსმა დიდი ყურადღება უნდა მიაქციოს ცხოველების დატვირთვის და მათ მოვლას, რადგან უამისოდ სულ მოკლე ხანში დაჰკარგავს თავის საბარგო ცხოველებს.

სამაგიეროს შოვნა ძნელია და ათასეულის უფროსი იშვიათად ანაწილებს გუნდებს შორის ათასეულის ჯორებს. ასე რომ მხოლოდ თვალყურის დევნით და კარგი მოვლით შეიძლება საბარგო ცხოველების შენარჩუნება და გუნდის უფროსი პასუხისმგებელია.

ფრიად მნიშვნელოვანია საბარგოების ჩალანდართა ნაცვლების არჩევა. ამ თანამდებობაზე დანიშნულ უნდა იქმნას ენერგიული, მაჩვენებელი და ცხოველებს შეჩვეული ნაცვლები.

ათასეულის ჩალანდართა ნაცვალი კი თითქმის ბეითალიც უნდა იყოს, რათა შესძლოს ცხოველების გასინჯვა და მათი წამლობა. საჭირო წამლები მასვე აბარია ათასეულის საბეითლო ყუთში.

უმრავლესი რიცხვი ჭრილობების (დაშავებისა) გამოწვეულია საპალნის მთელი დღე მოუხდელობით. ამიტომ როდესაც კი ეს შესაძლოა, გუნდის უფროსმა უნდა მოახდევინოს საპალნეები დილით, ბანაკიდან დაძვრისას დატვირთვინოს მხოლოდ სწორედ წასვლის წინ და ამ რიგად თავიდან ააშოროს დატვირთული, ადგილობრივ ხანგრძლივი დგომა.

დაშავებული ცხოველების მოვლას დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს. შესაძლებელია საპალნით დაშავებული ცხოველი გაბმული ამუშაოს. ამრიგად დაშავებული ადგილის მოვლაც შეიძლება და ცხოველის გამოყენებაც, და წინაუკმოდ გაბმით, დანაშავები ცხოველი ხშირად გამოსადეგია სასაპალნედ.

კარგად გაწვრთნილ ათასეულისათვის საკმარისია ერთი მეოთხე-
დი საათისა საბარგოების დასატვირთავად, ბანაკიდან დაძვრის წინ.

მაგალითად, თუ ათასეული უნდა დაიძვროს ოთხ საათზე, ავანგარდის გუნდი დატვირთავს თავის ცხოველებს 3 ს. 45 წ.; არიერგარდის გუნდი კი 4-ზე და 10 წ.

ყველა ამ წვრილმანს თავისი მნიშვნელობა აქვს და უყურადღებოდ არ უნდა იქნეს დატოვებული უფროსების მიერ.

ს ს ვ ა და ს ს ვ ა შ ე მ თ ხ ვ ე ვ ა გ ზ ა შ ი

მთაში ხშირია ქვის დაგორება ან კლდის მოწყვეტა (ზვავი და სხვა) და ამის გამო უბედური შემთხვევები. ამიტომ სასტიკად უნდა აიკრძალოს ქვის დაგორება, და როდესაც ეს უნებლიედ ხდება, ვინც კი პირველად დაინახავს, ხმამალა უნდა გააფრთხილოს უკან მსვლელები.

ხშირად დაკლავნილი ბილიკის მაგივრად, შეიძლება მოკლედ მოსჭრა, მაგრამ ასეთი გზის შემოკლება შეიძლება მხოლოდ დაღმართში და პატარა ერთეულების (რაზმების) მიერ. ვინაიდან, როდესაც რაზმი დატვირთულია და აგრეთვე დატვირთული ცხოველებისაგან შესდგება, უმჯობესია ბილიკის ხმარება.

ყოველ შემთხვევაში რაზმმა მთლიანად ერთი და იმავე გზით უნდა იაროს. ხშირია აგრეთვე, რომ ბილიკი ძნელად გამოსაყენებელია სხვადასხვა დაბრკოლების გამო და დიდ დროს მოითხოვს დატვირთული ცხოველების მიერ გასავლელად. ამიტომ საჭიროა ავანგარდში იმყოფებოდენ მუშები [ჯ.კ.] გზის შესაკეთებლად და სამუშაო იარაღის სასაპალნე ცხოველები.

ავანგარდის უფროსი გააფრთხილებს გზის შესახებ ნაწილის უფროსს და ვიდრე მუშები გზას შეაკეთებდენ, შეჩერდება და დაიკავებს პოზიციებს ამ შესაკეთებელ ადგილების გავლის შემდეგ.

ძნელად გასავლელ ადგილებში ჩალანდარს არ შეუძლია 2 ჯორის გატარება. ამიტომ გუნდის უფროსმა მათ რამოდენიმე კაცი უნდა მიაშველოს. თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ მეორე ჯორი უნდა აუშვან და ის თვითონ გაჰყვება პირველს.

კ ა ვ შ ი რ ი

კავშირი განუწყვეტლივ უნდა არსებობდეს კოლონის სხვა და სხვა ელემენტების შორის. ეს კავშირი დაკავებული უნდა იყოს უკანიდან

წინ ე.ი. ყოველ გუნდის უფროსს პირველ მწყობრთან უნდა ჰყავდეს ერთი ჯგუფი ნაცვლის უფროსობით და ამ ჯგუფის მოვალეობა წინა გუნდთან განუწყვეტელი კავშირი დაიჭიროს. კავშირი განსაკუთრებით საჭიროა და მნიშვნელოვანი ღამით სიარულისას.

ღ ა მ ი თ ს ი ა რ უ ლ ი

ღამით სიარული მთაში ძალიან სახიფათოა და დამღლევი, მაგრამ ხშირად ტაქტიკურის მოსაზრებით ან სიცხის ასაცილებლად ეს საჭირო ხდება. დიდი სიფრთხილეა აუცილებელი მეტადრე უმთვარო ღამეში, რათა გზა არ შეგვეშალოს. საჭიროა გზის მაჩვენებელი (ადგილობრივი მცხოვრები) და იგი გამომდითა შორის უნდა იქნას არჩეული.

კოლონის სხვა და სხვა ნაწილმა, რაც შეიძლება, ერთი მეორესთან ახლო უნდა იაროს და ერთმანეთთან მუდმივი კავშირი იქონიოს.

(დასასრული პირველი ნაწილისა)

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო რ ე

მთაში საბრძოლო მოქმედებათა დამახასიათებელი მხარეები

და მათი შედეგები

ჯარის მართვა-მოსმარის კანონები მთაში და ბარად ერთნაირი არიან. მაგრამ არე-მარე [მიდამო] და ჰავა დიდ გავლენას ახდენს სამხედრო მოქმედებებზე და მათ მართვაზე.

მთის უმთავრესი დამახასიათებელი მხარენი არიან:

ა) ჰავა

ბ) ძნელი მისადგომლობა, ოღრო-ჩოღრო და გაუვალი მიდამო

გ) უგზოობა, უსურსათობა, სანოვაგისა და ხშირად წყლის მხრივ

დ) არე-მარის [სამოქმედო ასპარეზის] დაუჯრედება, დაქუცმაცება და თვითეული უჯრედის გავლენა და მნიშვნელობა მთელ ასპარეზზე.

ვინაიდან თვითეულ ამ დამახასიათებელ ფაქტორთაგანს დიდი მნიშვნელობა აქვს სამხედრო მოქმედებებზე, განვიხილოთ ისინი დეტალურად.

3 ა ვ ა . მთის ჰავას ახასიათებს სიცივე, ყინვიანი ღამე, ცივრ ქარი და ამინდის ცვალებადობა.

ხშირია, რ-მ მშვენიერი კაშკაშა დღე საშინელ ქარიშხალად შეიცვლება. რამდენიმე წუთში, პაწაწინა ნაკადულები ვეებერთელა ნიაღვრებად გადაიქცევიან და სეტყვა-წვიმა ყოველივე მოძრაობას აჩერებს. ისიც ხშირია, რომ ამგვარ საშინელ ავდარს მშვენიერი მზიანი დარი მოჰყვება ხოლმე.

წამთარი ხშირად მაისის დამლევამდე გრძელდება, ნისლი, თოვლი და ქარბუქი სხვა თვეებშიაც ხშირია.

ამგვარ ადგილებში ცხოვრების პირობები მეტისმეტად მძიმეა და რთული, რადგან საჭიროა გამუდმებული ბრძოლა ბუნების მოვლენათა წინააღმდეგ.

ყოველი ზემოხსენებულის მიუხედავად, სამხედრო მოქმედებანი შესაძლებელი არიან მთაში, წამთარშიაც კი; ამის მკვალითები სამხედრო ისტორიაში არსებობს, მაგრამ ეს სამხედრო მოქმედება მოითხოვს ზედმიწევნითი მომზადებას და განსაკუთრებულად მთას შეჩვეულ და გაწვრთნილ ჯარს.

უფროსობა დიდი სიფრთხილით უნდა მოიქცეს სიცივის დროს და თოვლში მოქმედებისას. მან მუდამ უნდა შესძლოს ჯარისთვის თავშესაფარის შოვნა დასასვენებლად და საბანაკოდ.

უმჯობესია მგზავრობის გადადება, ვიდრე ავდარში მოძრაობის დაწყება. მაგრამ როდესაც საჭიროება მოითხოვს მოძრაობის დაწყებას უფროსობამ უნდა მიიღოს შემდეგი სიფრთხილის ზომები: —

1. გააუმჯობესოს ჯარის საქმელი და საგზლად დაურიგოს ქონიანი და ჰიდროკარბონით მდიდარი სანოვაგენი: შაქარი, შოკოლადი, სარდინი, ლორი და სხვა.
2. თვითულ მწყობრში სამი ბიღონი არაყი უნდა ებაროს ნაცვლებს. ჯარისკაცთ კი ბიღონები სავსე უნდა ჰქონდეთ წყალნარევი დაშაქრული ყავით.
3. დასვენება უნდა იყოს ხშირი და მოკლე. ჯარისკაცებს თავზე და ბეჭებზე წამოხურული უნდა ჰქონდეთ კარავის ტილო.
4. დროგამოშვებით უნდა გამოიცვალოს თავში (წინ) და ქარის მხარეზე მოსიარულე ჯარისკაცები.
5. შედგენილ უნდა იქნეს სპეციალური არიერგარდი, ოფიცრის

უფროსობით; რომლის განკარგულებაშიც იწება რამოდენიმე კენხაში ცხოველი დავარდნილთა და ავადმყოფთათვის.

6. არასდროს არ უნდა მოიტოვოს უკან დაღლილი ჯ.-კაცები.

7. როდესაც, ქარბუქის გამო, ჯარი იძულებული ხდება გაჩერდეს, უფროსმა დიდი ყურადღებით უნდა აარჩიოს საბანაკო ადგილი. მოაფაროს ფერდობს ან ტყეს. გარდა იშვიათი შემთხვევისა, როდესაც შესაძლო იქნება ხის ტოტებით მიწის დაფარვა ან რაიმე სხვა საგების შონვა, ჯ.კაცებს უნდა აეკრძალოს დაწოლა, მუდამ მოძრაობაში უნდა იყვნენ და არ უნდა დაიძინონ გაყინვის შიშით.

ბ) ძნელი მისადგომლობა, ოღროჩოღრო და გაუვალი მიდამოები. მთაში მომქმედ ჯარს არა მარტო ბუნების მოვლენებთან უხდება ბრძოლა, არამედ ბუნებრივი დაბრკოლებანიც წინ ელობებიან მათ მოქმედებებს.

მთაში ცხოვრება და მოქმედებანი მოითხოვენ მეომართა მხრივ ფიზიკურ და მორალურ დიდ სიმტკიცეს. ოფიცრისაგან მთა მოითხოვს არა მარტო ფიზიკურ სიმტკიცეს და ენერგიას. არამედ ცოდნასა და განსაკუთრებულ თვალსაზრს არემარის სწრაფად შესათვისებლად და მიდამოს მნიშვნელოვან პუნქტების სათანადო შესაფასებლად.

სამოქმედო ასპარეზი ერთი თვალის გადავლებით უნდა იქნას აღბეჭდილი ოფიცრის გონებაში, მან სწრაფად უნდა შესძლოს მისი ნამდვილი ჩონჩხის, შემადგენელ მნიშვნელოვან ნაწილებად დაყოფა და არ დაჰკარგოს დრო წვრილმანების ძებნაში.

მთის შეჩვევა და მისი შეთვისება აუცილებელი საჭიროებაა უფროსისათვის ბრძანებათა გასაცემად, სამოძრაოდ, საზანაოდ თუ საიერიშოდ. ყოველგვარი წყობილება დამოკიდებულია მიდამოზე ე.ი. სა. მოქმედო ასპარეზზე.

ნათქვამია, მთა არ იღებს სუსტებს; მართლაც სუსტი აგებულობის ადამიანი ვერ იტანს მთას. მთაში მოქმედება მას სჩაგრავს და ასწულებს. პირიქით: ჯანსაღსა და კარგი აგებულობის ადამიანს მთა ენერგიას მატებს.

ამიტომ არის, რომ ყველა მთიან ქვეყანაში მიღებულია მთაში სამოქმედოთ სპეციალურ ჯართა არსებობა. მას შეადგენენ მთიელები და განსაკუთრებულ კარგ-აგებულობის ჯ.კაცები, რომელთაც არავითარი ნაკლა გულას და ფალტუკუბას მზრავ არ უნდა ჰქონდეთ. ოფიცერი მთაში ნამდვილი წინამძღოლი უნდა იყოს, მუდამ ფეხით უნდა იაროს და პირადი მაგალითით გაამხნევოს თავისი ხელქვეითნი.

უფროსობამ ყოველი ზომა უნდა მიიღოს, რათა ავდარისა და უგზობის მიუხედავად, დააკმაყოფილოს ჯარის ყოველი მოთხოვნილება: სანოვაგის, ბანაკობის და სანიტარულის მხრივ.

ამის მისაღწევად კი წინასწარ უნდა იქნეს გათვალისწინებული საზიდავ საშუალებათა გაძლიერება.

(გაგრძელება იქნება)

ნ . თ ა ხ ა ძ ე

ა რ ტ ი ლ ე რ ი ა

მისი დანიშნულება და გამოყენება

თანამედროვე ბრძოლაში

VI

საარტილერიო დაზვერვა

არტილერიის ყოველ საბრძოლო მოქმედებას წინ უსწრებს მუდამ საარტილერიო დაზვერვა, რომელსაც აწარმოებს ყოველი არტილერიის უფროსი, დაწყებული დივიზიის არტილერიის უფროსიდან, ბატარეის უფროსამდე. ამ დაზვერვის მიზანია ყოველმხრივი მომზადება არტილერიისა ბრძოლაში შესასვლელად, დროს დაუკარგავად. ამის გამო ზვერვა იწყება უკვე მოქმედების განზრახვიდან, რომელშიაც უნდა მიიღოს მონაწილეობა არტილერიამ და სწარმოებს მოქმედების სავსებით დასრულებამდე. ამიტომაც ყოველი შეერთებული იარაღების უფროსმა თავის დროზე უნდა მისცეს დავალებანი მის ნაწილების შემადგენლობაში მყოფ არტილერიის უფროსს, და თავის ბრძანებებში, რომელიც ეხება ქვეითა ან ცხენოსან ჯარის მოქმედებისათვის გაშლას, უნდა მხედველობაში მიღებული ჰქონდეს დრო, რომელიც სჭირდება არტილერიას მოქმედების მოსამზადებლად, თუ კი სურს, რომ მიიღოს მისგან სათანადო დახმარება.

დრო. რომელიც სჭირდება არტილერიას ბრძოლაში შესასვლელად მომზადებისათვის არ არის მუდამ ერთნაირი, და შეუძლებელია მისი წინდაწინვე თეორიული გარკვეული გაზომვა. ეს დრო მუდამ ცვალებადია და დამოკიდებულია უმთავრესად საერთო მდგომარეობისაგან. ხშირად არის ძალიან მცირე, სულ რამოდენიმე წუთი, ხშირად კი გრძელდება რამოდენიმე საათიც.

არტილერიის ნაჩქარევ, მოუმზადებლად შესვლას ბრძოლაში არ შეუძლია მოიტანოს სათანადო ნაყოფი და ხშირად შესაძლებელია კი შეიქმნას დამღუპველი, ვინაიდან არტილერიას თავის დალაგებაში აკლია მუდამ დრეკადობა, და პოზიციების ყოველი გამოცვლა არის ძნელი და იწვევს ცეცხლის წარმოების შეწყვეტას, რაიც, რასაკვირველია, მუდამ იქონიებს გავლენას მდგომარეობაზე და გამოიწვევს არა სუსჯრველ შედეგს საერთო მოქმედებაში.

არტილერია ამიტომ უნდა სცდილობდეს თავის მხრივ, რაც შეიძლება შეამციროს ეს დრო, რათა გამოყენებულ იქნას ის ხელსაყრელი პირობანი, რომელნიც მუდამ ბრძოლის დასაწყისში არსებობენ.

არტილერიის დაზვერვის მოვალეობა არის:

- გზების დაზვერვა,
- სათვალყურო პუნქტების გამონახვა,
- მიწების გამორკვევა,
- ბატარეებისათვის პოზიციებისა და სავაზნე სეტებისათვის

ადგილების გამოძებნა,

- უფროსებისათვის ადგილების დაზვერვა,
- კავშირის მოწყობის გათვალისწინება და
- სროლის დასაწყობად საჭირო მასალების მომზადება.

საარტილერიო დაზვერვა თავის თანდათანობის მიხედვით შეგვიძლია გავყოთ ორ ფაზად:

- 1) საერთო დაზვერვა და 2) უფროსების დაზვერვა.

საერთო დაზვერვა უმზადებს საჭირო მასალას არტილერიის მთავარ უფროსს გადაწყვეტილების გასაღებად, რითაც აჩქარებს არტილერიის ბრძოლაში შესვლას. უფროსების დაზვერვა კი არის გადაწყვეტილების გაღება მიდამოზე იმ ცნობათა მიხედვით, რომელიც უკვე მომზადებულია საერთო დაზვერვის მიერ.

დაზვერვის შესახებ ინგლისელების წესდება ამბობს: — «ყოველი უფროსი მოვალეა, თუ კი დრო და სივრცე ნებას იძლევა, დიდი ერთეულების მოქმედების გამონაკლისით, პირადათ დაზვეროს მიდამო, რა-

მელზედაც მოსალოდნელია მისი ნაწილების მოქმედება. და შეჰკრიფოს ყოველი სწობები მიდამოს იმ სიძნელეების შესახებ, რომელიც წინ გადაელობება მის ნაწილებს“.

ამიტომ რამდენადაც უფრო მსირეა ნაწილი, მით დაზვერა წარმოებულნი უნდა იყოს მეტის დაწვრილებით.

ჯგუფის ან უფრო დიდ ნაწილების უფროსებს, დროის სიმცირის გამო, შეუძლიათ გამთარკვიონ დივიზიონის პოზიციების უბნები რუქაზე, მაგრამ დაზვერვა დივიზიონის და ბატარეების უფროსების მიერ აუცილებლად წარმოებულნი უნდა იყოს მიდამოზე.

საარტილერიო დაზვერვის წარმოება შესაძლებელია მხოლოდ დღისით და ისიც, როდესაც ამინდი კარგი მხედველობის საშვალებას იძლევა.

გადავიდეთ ეხლა თვითეულ ამ ხსენებულ დაზვერვათა მოქმედებების აღწერაზე.

საერთო დაზვერვას აწარმოებენ საერთო დაზვერვის მზ. ერავეები, რომლებიც უკვე წინდაწინვე განზადებული უნდა იყვენ არტილერიის უფროსის მიერ ყოველი მოქმედების მოლოდინში.

სრული მოქმედება დაზვერვისა სწარმოებს საუკეთესოდ საბრძოლო ლაშქრობისას და მოპირდაპირესთან დაახლოვების სვლისას. იერიშის დროს საერთო დაზვერვის მოქმედება იქნება ფრიად შემსირებული. მოგერიებისას კი გამოყენებული იქნება ძალიან იშვიათად.

საერთო დაზვერვის შემადგენლობაში შედის თითქმის ერთი მესამედი ნაწილი მზვერავთა შემადგენლობისა და ამის გამო ეს დაზვერვა უნდა წარმოებულნი იყოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეგებისობა მოპირდაპირესთან შეხვედრისა არის ფრიად დიდი საერთო სწობების მიხედვით, იგზავნება კი ზვერვის მოსახდენად მაშინ, როდესაც უფროსი სწობს, რომ ეს შეხვედრა მოსალოდნელია პატარა ხანში.

საერთოდ მიღებული დაახლოვებითი შემადგენლობა საერთო დაზვერვისა არის შემდეგი:

3 ოფიცერი, 4 ნაცვალი და 12 მზვერავი ჯარისკაცი.

ეს მზვერავები იყოფიან სამ ნაწილად, სამ პატროლად — მთავარ და გვერდის პატროლებად. მთავარი პატროლი მიემართება სვლის დროძით, გვერდის პატროლები კი მის მარჯვნივ და მარცხნივ 1-2 კილომეტრის მანძილზე. დაახლოვებითი შემადგენლობა ამ პატროლებისა არის: მთავარი პატროლი — 1 ოფიცერი, 2 ნაცვალი, 6 მზვერავი ჯ — კაცი,

გვერდის პატროლი — 1 ოფისერი, 1 ნაცვალი, 3 მწვერავი, 2 — კაცი.

მთავარ დაწვერვის უფროსი არის ერთდამივე დროს მთავარ პატროლის უფროსად. დავალებებს ლებულობს არტილერიის უფროსისაგან და მოქმედობს სვეტის მთელი არტილერიის სასარგებლოდ. სამთავრო პატროლი ამ დაწვერვისა აწარმოებენ ერთნაირ დაწვერვას, მთავარი დაწვერვის უფროსი კი ჰკრებს ყოველ მოპოებულ ცნობებს და აწვდის არტილერიის უფროსს. მთელ საერთო დაწვერვას აქვს საშვალეობა მოახდინოს დაწვერვა მიდამოსი 3-5 კილომეტრის სიგანეზე, თვითეულ პატროლს კი 1-1 ნახევარ კლმ..

მთავარ დაწვერვის მოვალეობას შეადგენს:

1] გზების დაწვერვა, 2] მუდმივი ძებნა მიზნებისა თვალდევნით, 3] ცნობების შეკრება მოპირდაპირის შესახებ (ქვეითა ჯარის საშვალეობით), 4] მიდამოს კვლევა საარტილერიო პოზიციების თვალაზრისით, სათვალეურო პუნქტებისა და ფარულ მისასვლელებისა.

დავალეობანი საერთო დაწვერვის, მდგომარეობის მიხედვით ან კიდევ იმ ცნობების რაოდენობისაგან, რომელიც სურს მიიღოს უფროსმა, შეიძლება იქნას შემსირებული ან გადიდებული.

არტილერიის უფროსმა დაწვერვის დავალებით აღჭურვის დროს აგრეთვე უნდა აცნობოს მას, რა ადგილებიდან ან რაოდენი ხანის მანძილზე სურს მიიღოს მოხსენებები მწვერავებისაგან. ეს მოხსენება უნდა შეიცავდეს მარტივ პასუხს უფროსის ყოველ დავალებაზე, რომელიც უნდა ემყარებოდეს ან რუქას ან დართულ გეგმას. ამრიგად არტილერიის უფროსს მუდამ ხელთ ექნება მიდამოს დახასიათება არტილერიის თვალაზრისით და ამით საქიროებისას მუდამ გაუადვილებდა გადაწყვეტილების მიღება.

ვინაიდან მთავარ დაწვერვის შემადგენლობაში შედის მხოლოდ ერთი მეოთხედი მთელი არტილერიის მწვერავთა, სვლის მამართულების უკერად შეცვლისას შესაძლებელი ხდება ახალ მიმართულებით დაუყოვნებლივ მთავარ დაწვერვის გაგზავნა ახალი შემადგენლობით.

მოლაშქრე სვეტის მთელი არტილერიის ან მისი ნაწილის ბრძოლაში შესვლისას, უკვე ამ წინასწარ მთავარ დაწვერვის ცნობებზე დამყარებით არტილერიის უფროსს საშვალეობა ეძლევა ბრძანების გაცემისა უფროსების დაწვერვის დასაწყებად და მათი მიმართვა სათანადო მიმართულებით მიდამოზე. ამ რიგად, როგორც ვხედავთ ეს ფრიად აჩქარებს არტილერიის შესვლას ბრძოლაში სამოქმედოთ.

გადავიდეთ ეხლა ყოველგვარი დაზვერვის მოქმედების დაწვრილებითი განხილვაზე: —

I. გზების დაზვერვას აწარმოებს მთავარ დაზვერვის მთავარი პატროლი უშუალო დაზვერვის წარმოებისას, ან კიდევ განსაკუთრებით ამ მიზნისთვის დანიშნული პატროლი წინდაწინ გზათა დაზვერვის წარმოებისას.

გზების დაზვერვა იწყება სვეტის სალაშქროდ დაძვრისას უშუალო ზვერვის წარმოებისას და გრძელდება არტილერიის ბრძოლაში შესესვლადაც. წინდაწინვე გზების დაზვერვა წარმოებულია ჯერ კიდევ სვეტის ამოძრავებამდე და აქვს მას გავლენა გზის ამორჩევაზე.

გზის დაზვერვის მიზანი არის სვლის აჩქარება და თავიდან აცილება დაბნევისა მეტადრე დამით. ამის გამო მზვერავნი არკვევენ გზების მდგომარეობას, მის ვარგისობას არტილერიისათვის სამოძრაოდ, ფარულობას და უთითებენ მიმართულებას ყოველ ძნელად გასაგნობ ადგილებზე, როგორც ტყეში, გზების ხლართებზე და სხ. მათ მოვალეობას შეადგენს ყოველ დაბრკოლებათა ალაგმვა გზებიდან თუ კი ეს მათ შეეძლებათ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ამაზე დროზე შეტყობინება ს. თანადო უფროსისათვის ზომების მისაღებად.

გზის დაზვერვა უნდა წარმოებულ იქმნას მუდამ, მიუხედავად იმისა, არტილერია მოძრაობს დამოუკიდებლად, თუ სხვა ჯართა სვეტის შემადგენლობაში.

II. მიზნების ძებნა იწყება მოწინავე ნაწილების მოპირდაპირესთან შეხლისას. ამას ვალწევთ ამ მოწინავე ნაწილების თვალდენითა და მათგან ცნობების შეკრებით. ეს წარმოებული უნდა იქნას არტილერიის ბრძოლაში შესვლამდე, ამის შემდეგ კი, როდესაც გადაეცემა არტილერიას ყველა შეკრებილი ცნობა, იწყება უკვე ნორმალური თვალდენა. რომ ეს დავალება სათანადოთ იქნეს წარმოებული, მთავარ დაზვერვის მოვალეობაა განუწყვეტელი ძებნა სათვალყურო პუნქტების მის მოძრაობის სივრცეში, და კავშირის დაჭერა უახლოეს ქვეითი ან ცხენოსან ერთეულების ნაწილებთან. მოპირდაპირესთან შეხვედრისას მზვერავთა პატროლების უფროსები დაუყონებლივ იკავებენ სათვალყურო პუნქტებს და იწყებენ მიზნების ზვერვას; იჭერენ კავშირს ქვეითი ჯართან ცხენოსანი შიკრიკების საშუალებით, მათგან ცნობების მისაღებად.

III. სათვალყურო პუნქტების ძებნა არჩევა წარმოადგენს უფროსების დაზვერვის მოქმედების ნაწილს და მიზნად აქვს სათვალყურო პუნქტების გამოყენება ბრძოლაში შემადგენლ არტილერიისთვის. ეს პუნქ-

ტები უნდა იყოს არჩეული მიდამოს სიგანეზე და სიღრმეზე მოპირდაპირის სრული და განუწყვეტელი თვალდევნისათვის, მეტადრე საბრძოლო ხაზის ცვალებადობისას. როგორც უკვე ზემოდ მოვიხსენიეთ, ამ საკითხის მთავარი საკმე წარმოებულია საერთო დაწვევრვის მიერ. მათ მიერ გამოქეზნალი სათვალყურო პუნქტები გახდება დივიზიონის უფროსების პუნქტებად და მათ მახლობლად კი დივიზიონის მწვერაჯთა მიერ იქნება გამოქეზნალი ბატარეის უფროსებისათვის.

გარდა სათვალყურო პუნქტებისა, ყოველი არტილერიის უფროსისათვის საჭიროა აგრეთვე სამყოფი ადგილი და ეს დივიზიონის უფროსიდან ზემოდ. ეს არის ადგილი, სადაც ყოველი მხრიდან იკრიფება ცნობები, გადის ბრძანებები.

უფროსების სამყოფ ადგილების და სამყოფ პუნქტების გამოქეზნა დამოკიდებულია საერთო მდგომარეობისაგან და კავშირის საშვალე-ბათა კარგად წარმოებისაგან. უფროსის სამყოფ ადგილს ეძებს დივიზიონის ადიუტანტი და სამყოფ პუნქტს კი დივიზიონის მწვერაჯი ოფიცერი — უმაღლეს უფროსის მიერ მიწესებულ სივრცეზე.

ეს ადგილები უნდა საშვალეებს იძლეოდნ ადვილ და დაუბრკო-ლებელ გამგებლობას ხელქვეით მყოფ არტილერიის ნაწილებისა და კავშირის დაჭერისა ამ ნაწილებთან და ქვეით ან ცხენოსან ჯარის იმ ნაწი-ლებთან, რომელთა დამხმარეთ არის მინიჭებული ეს არტილერია.

IV. ბატარეების პოზიციების გამოქეზნა წარმოებულია აგრეთ-ვე, როგორც სათვალყურო პუნქტებისა. საერთო დაწვევრა დაეძებს ყო-ველ შესაძლებელ პოზიციებს სკლის ღერძის მიმართულებით და მისი მომედება სრულდება მხოლოდ იმის შემოწმებით, რომ ამა და ამ მი-დამოს უბანზე არის შესაფერისი პოზიციები ბატარეებისათვის. ესაა საერთო მომზადება უფროსების დაწვევრვისა, რომელნიც ამ ცნობების მიწედვით აწარმოებენ უფრო დაწვრილებითი დაწვევრას.

საარტილერიო პოზიციების გამოქეზნაში აშკარად გამოსჩანს უჯრახვის თანდათანობითი მოქმედება. დივიზიონის უფროსი დივიზიონის არტილერიის რჩევას მიხედვით ირჩევს რუქაზე და ძალიან იშვიათად მაღამოზე არტილერიის პოზიციების დაახლოვებითი სივრცეს. ჯგუფე-ბის უფროსები განსაზღვრავენ პოზიციების უბნებს დივიზიონებისათვის მიდამოზე და თუ კი დრო საშვალეებს არ იძლევა, — რუქაზე.

დივიზიონების უფროსები ნიშნავენ მიდამოზე ბატარეების პო-ზიციებს, ბატარეების უფროსები კი ასრულებენ ამას უფრო დაწვრი-ლებით და ირჩევენ ყოველი ქვემეხის ადგილს.

საზოგადოთ, ბატარეის სასრული პოზიცია უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობებს:

— უმთავრესად თავის დავალების შესრულების შეძლებას და ამის გამო — სროლის სივრცე უნდა ჰფარავდეს ბატარეისათვის მინიჭებულ ძირითად მოქმედების სივრცეს და აგრეთვე ეგებისსაც; უზიანო სივრცე არ უნდა აღემატებოდეს იმ საზღვარს, რომელსაც მოითხოვს დავალება; უნდა იყოს ჭარბი მოპირდაპირის თვალდევნისაგან, როგორც მიდამოდან აგრეთვე ჰაერიდანაც; უნდა ჰქონდეს საშვალეობა ადვილ კავშირისა სათვალყურო პუნქტთან; და უნდა იყოს დაფარული ყოველი მოძრაობა პოზიციისაკენ და წინაუქმოდ.

საარტილერიო პოზიციები საერთოდ შესაძლებელია იყოს ორგვარი: — ღია და ფარული. ღია პოზიციას არტილერია იჭერს ძალიან იშვიათად უეცარ საჭიროებისას, როდესაც უკვე დრო არ მოგვეპოვება ფარულ პოზიციის დაკავებისათვის და ცეცხლის წარმოება კი დაუყოვნებლივ აუცილებელი ხდება, მიუხედავად იმ ზიანისა, რომელიც შესაძლებელია მოგვაყენოს აქ მოპირდაპირემ თავის ცეცხლით. ამიტომ მოქმედება ამგვარ პოზიციაზე უნდა იყოს ძალიან სწრაფი და უნდა ვსცდილობდეთ, რაც შეიძლება ჩქარა, გარემოების მიხედვით შეცვლილ იქმნას ფარულ პოზიციაზე, ზიანის შესამცირებლად კი ქვემეხები უნდა მოთავსებულ იქნას, რაც შეიძლება დაშორებით ერთი მეორესაგან.

ფარული პოზიცია უზრუნველყოფს ბატარეის მოპირდაპირის თვალდევნისაგან და ამით შეძლების-და-გვარად მის ცეცხლისგანაც, რის გამოც უფრო ნაყოფიერი ხდება ცეცხლის წარმოება დამშვიდებით და უზიანოდ. როგორც ღია აგრეთვე ფარული პოზიციები შეძლებისდაგვარად უნდა ნიღბმოსხმული იყოს ჰაერიდან თვალდევნისაგან.

როგორც ხელსაყრელი არტილერიის პოზიციისათვის შეიძლება ჩაითვალოს ტყის ნაპირები, ტყის მინდვრები, სოფლები და სხვა დასახლებული ადგილები, აგრედვე ვენახები და ბაღები, მაგრამ ეს ჩამოთვლილი ადგილები უნდა იყოს სათანადოდ მოზრდილი, თორემ მოპირდაპირესათვის, თუ კი ის ამას შეამჩნევს, წარმოადგენს ძალიან ადვილ მიზანს და შესძლებს ჩვენი არტილერიის დაზიანებას.

პოზიციები გზების გასწვრივ არის ფრიად ხელსაყრელი, მეტადრე მძიმე არტილერიისათვის, ვინაიდან ყოველი მოძრაობა ასეთ პოზიციებისაკენ არ ამჩნევს კვალს, მაგრამ ეს გზები უნდა ფარული იქნას მოპირდაპირის მხედველობისაგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში ადვილ მიზანს წარმოადგენს. პოზიციები წყლიან და ქაობიან ადგილების მახლობლად

არის ფრიად ხელსაყრელი, ვინაიდან მისროლა მოპირდაპირისთვის ასეთ ადგილზე არის გაძნელებული და არტილერიის მსახურნი კი სათანადოთ უზრუნველყოფილნი არიან ყუმბარების ნამტკრვევების ზიანისაგან. ასეთ ადგილებზე სროლის დროს აგრეთვე ნაკლები მტვერი დგება და ეს უძნელებს მოპირდაპირეს ჩვენი პოზიციების მიგნებას.

კლდე-ქვიან მიდამოებში ყუმბარების მოქმედება გაორკეცებულა ქვების ნამტკრვევებით და ამიტომ უნდა ვერიდებოდეთ ასეთ ადგილებზე პოზიციების არჩევას, აუცილებლობის დროს კი უნდა ვზრუნავდეთ იმაზე, რომ არჩეული პოზიცია იყოს რაც შეიძლება ფარული და დაცული.

გარდა ცეცხლის საწარმოებელ პოზიციებისა, არტილერიისათვის საჭიროა აგრეთვე ხანდახან წინასწარი დასაცდელი პოზიციები და ადგილები წინალებისათვის და სამუნიციო სვეტისათვის.

წინასწარი დასაცდელი პოზიცია ისეთი ადგილია, სადაც არტილერია, თუ კი ეს საჭირო ხდება, ჩერდება სასროლ პოზიციების დაქვრამდე. ეს ადგილები უნდა იმყოფებოდნენ ახლო მომავალ სასროლ პოზიციებისა და უნდა იყოს: — ფარული მოპირდაპირის თვალზედვისაგან ყოველმხრივად, უზრუნველყოფილი მის ცეცხლისაგან, უნდა იძლეოდეს სასროლ პოზიციაზე ადვილად, სწრაფად და ფარულად მისვლის საშვალელებს და უნდა იყოს დაშორებული ისეთ პუნქტებისაგან, რომლის გარკვევა გაადვილებულია მოპირდაპირისათვის.

წინალების ადგილებიც, როგორც ყოველი სხვა უნდა იყოს ფარული და უზიანო, არ უნდა იყოს იმდენად ახლო ბატარეისთან, რომ მოექცეს ერთდამავე ცეცხლის სივრცეში, გარდა ამისა, უნდა აადვილებდეს კავშირს ბატარეისთან.

სავანზე სვეტების ადგილი საზოგადოთ დაშორებული არის ორი — ოთხი კილომეტრით სასროლ პოზიციებისაგან და ამ ადგილების არჩევა დამოკიდებულია აგრეთვე ვანების მომარაგებითი პუნქტების მოთავსებისაგან მიდამოზე.

V. კავშირის მოწყობის გათვალისწინების მიზნად არის ელს მენის ხაზის ხელსაყრელ მიმართულების გამონახვა უმაღლეს უფროსის კავშირის ბრძანების ფარგლებში, და მოთავსება ცენტრალურებისა და ოპტიკურ კავშირის საშვალეებებისა. ესაა უმთავრესად მოვალეობა კავშირის ოფიცრების ყოველ ნაწილისა.

VI. სროლის დასაწყობად საჭირო მასალების მომზადება —

შედის უფროსების დაწვერვის მოქმედებათა ფარგლებში და უნდა მოხდინილ იქმნას ჯერ კიდევ ბატარეების მიერ სასროლ პოზიციების დაქურამდე. ეს გამოიხატება ქვემეხებისათვის საჭირო მიმართულების მიცემისათვის და სროლის საწარმოებლად აუცილებელ ელემენტების დამზადება--გამონაგარიშებაში, აგრეთვე თუ კი დრო და მომზადება წინასწარ ამის საშვალებას იძლევა ტოპოგრაფიულ მზადების წარმოებაში, რაიც შეადგენს დივიზიონის მწვერავ ოფიცრის მოვალეობას.

განვიხილოთ რა მოქმედება მწვერავთა და მათი დავალებების შესრულება, შევეხოთ ესლა მოკლედ, რათა სათანადო წარმოდგენა გვქონდეს, უფროსების დაწვერვის აპარატის შემადგენლობას.

დივიზიონის უფროსის დაწვერვა შესდგება: — მწვერავ ოფიცრისაგან, კავშირის ოფიცრისაგან, ელსმენის ცხენოსან და ქვეითი პატროლებისაგან, თითო შიკრიკისაგან ყოველ ბატარეისა და სავაზნე სვეტისა, მებუჯესაგან და დივიზიონის შიკრიკისაგან.

ამას გარდა, დივიზიონის უფროსს შეძლება აქვს საჭიროებისამებრ მინიჭება ქვეით ან ცხენოსან ჯარებთან საკავშირო პატროლებისა.

ბატარეების უფროსების დაწვერვა შესდგება: — მწვერავ ნაცვალის და მწვერავ ჯ.კაცებისაგან, მებმულობის ნაცვალისაგან, სროლის ნაცვალისაგან, კავშირის ნაცვალისაგან, ცხენოსან და ქვეითი საელსმენო პატროლებისაგან, მებუჯესა და შიკრიკისაგან.

აქ არ ვეხებით ამ ხსენებულ დაწვერვათა მოქმედებასა და მუშაობის წესს, ვინაიდან ეს შედის უკვე წესდების ფარგლებში, ესლა განვსაზღვრავთ მხოლოდ მათ ადგილებს ხალაშქრო სვეტში.

აბსებითად, საარტილერიო დაწვერვა, მის დავალებათა მიხედვით, უნდა იმყოფებოდეს სვეტის თავში, წინასპასთან გაცილებით წინ თვით არტილერიისა, რომ მის მოსვლამდე უკვე დასრულებული იყოს ზვერვის ყოველი მოქმედება. მაგრამ რადგანაც მწვერავთა მთელი შემადგენლობა, როგორც მთელი მთლიანისა, ფრიად დიდია, რაც დაახლოვებით აღწევს შემდეგ რიცხვამდე: — 7 ოფიცერი, 165 ჯ.კაცი, 106 ცხენი, 13 ორთვალა და 5 ოთხთვალა ურემი. ასეთი დიდი გროვის მოთავსება სალაშქრო სვეტის თავში ფრიად დააბრკოლებდა სვეტის საერთო მოქმედებას და ამის გამო ეს დანაწილებული ხდება სვეტის წინასპის ნაწილებში ისე, რომ ამ დაწვერვის ყოველ შემადგენელ ნაწილმა შესაძლოდ თავისი დავალება. ყველაზე ხელსაყრელ წესად ამიტომ

შეიძლება შემდეგი: — საერთო დაზვერვა წინასპის წინა ნაწილის სათავეში, წინასპის მთავარ ნაწილის სათავეში დივიზიონის უფროსის დაზვერვა, წინასპის მთავარ ნაწილის ბოლოში ბატარეის უფროსების დაზვერვა და დივიზიონის საკავშირო ნაწილები. სვეტის მთავარი ძალების არტილერიის შემადგენლობის დაზვერვა იმყოფება ასეთივე თანდათანობით განაწილებული სვეტის მთავარი ძალის თავიდან დაწყებული.

ლ . მ .

ქართული უმჯობესი პარიზში

ერთი წელი შესრულდა მას შემდეგ, რაც პარიზში ქართული ტანთ-ვარჯიშობის საზოგადოება «შევარდენი» ორგანიზაციულად ჩამოყალიბდა.

სრული ერთი წელიწადი არსებობს ქართული «შევარდენი» პარიზში და ეს მცირე ხანი საკმარისი იყო «შევარდენი»-ს ფრთების გაშლისათვის.

ვინ არ იცის «შევარდენი»-ს დიდი იდეები, მისი მოვალეობანი.

«შევარდენი»-მა უნდა აღზარდოს სამშობლოსათვის ღირსეული შვილები. მან უნდა განავითაროს ახალგაზდობაში ვაჟკაცური გამბედაობა, სიმხნე და ტანის სიჯანმრთელე. ჩაუნერგოს ქალსა და ვაჟს დისციპლინა და მოვალეობა.

ჯანსაღ სხეულში — ჯანსაღი სული!

ეს დიადი იდეები ჰქონდა მიზნად ჩეხების პატარა ერს, როდესაც ამ 70 წლის წინად «შევარდენი» წარმოშვა. — ჩეხების პატარა ქვეყანა დამონებული ავსტრიის იმპერიაში, მთელი ეროვნული ძალღონით შეუდგა «შევარდენულ» ორგანიზაციების წარმოშობას.

ჩეხეთის «შევარდენი»-ს ისტორია ეს ეროვნული ბრძოლის ისტორია არის პატარა ჩეხეთისა დიდ ავსტრიის იმპერიასთან. ჩეხებმა შეჰქმნეს «შევარდენი», რომ ამით გადაერჩინათ ერი გადაგვარებისაგან,

აღედგინათ დაკარგული თავისუფლება, ენა, ზნე და ჩვეულება. სამოსტი წლის განმავლობაში «შევარდენი» ზრდიდა ჩეხების ერს და მისი დიდი იდეები მსოფლიოს ეფინებოდა. არც ერთი კულტურული ქვეყანა არ დარჩენილა ისე, რომ «შევარდენი»-ს იქ თავისი მძლავრი ფრთები არ გაეშალა. დღეს ყოველი სახელმწიფო ისე აქცევს ყურადღებას ერის ფიზიკურ აღზრდას-სპორტს, როგორც სწავლა-განათლებისა და მეცნიერების საკითხს.

ჩვენში, ჯერ კიდევ ძველ საქართველოში, სპორტს დიდი ადგილი ეკავა. უკანასკნელ ეპოქამდე მოსული ქართული თამაშობა—შეჯიბრებანი როგორც მაგალითად: — მშვილდოსნობა, ცხენოსნობა, ცურაობა, ჭიდაობა, ბურთაობა, ნადირობა, ჯირითობა, მეთოფობა, მეჯინიბობა, მუშაითობა (საბელზე თამაში), ტან-ფეხის გაწყობა, მინდორობა, და სხვა, — აშკარად ამტკიცებენ, რომ ქართველი ერი სპორტის მოყვარული იყო. სრულიად გასაგები და ბუნებრივია: — როდესაც საქართველოს თავისუფლება აღსდგა, ქართულმა „შევარდენმა“-ც თავისუფლად გაინავარდა. სულ 3 წლის განმავლობაში მთელ საქართველოს მოეფინა „შევარდენი“-ს ორგანიზაციები. არ დარჩენილა არც ერთი ქალაქი თუ პატარა დაბა, სადაც ტანთვარჯიშობის საზოგადოება არ შექმნილიყო. საქართველოს ყოველ კუთხეში გაისმოდა შევარდნული სალამი:

„გუშაგობ ერს? — მარად!“

საუბედუროდ ხანმოკლე იყო ქართული „შევარდენი“-ს აღმადგენა. რუსეთის იმპერიის მეორე ბატონობამ მოკლა თავისუფლად მონავარდნე ქართული „შევარდენი“. მოსპო ისე, როგორც სხვა ყველა ეროვნული დაწესებულებანი.

დღეს აქ, უცხოეთში მრავალი ქართველი ახალგაზრდა გადმოიხვეწა. ემიგრანტული ცხოვრების მძიმე პირობებმა, და შინაურმა პოლიტიკურმა უთანხმოებამ ახალგაზრდობა დაქსაქსა. არავინ ზრუნავს მათ სულიერ და ფიზიკურ აღზრდა-გაჯანსაღებაზე. არ არსებობს არც ერთი დაწესებულება, სადაც ყოველ ქართველ ახალგაზრდას შეეძლოს მისვლა, რომ წუთითერად დაივიწყოს პოლიტიკური რწმენის სხვადასხვაობა, ემიგრანტული ცხოვრების მძიმე უღელი, სული და სხეული დაასვენოს და ქართული სიტყვა გაიგონოს.

დღეს ასეთი დაწესებულება ჩვენ გვაქვს.

ქართველმა ახალგაზრდობამ თვით იზრუნა თავის თავზე. მან შექმნა თავისი ოჯახი. ეს არის ქართული ტანთვარჯიშობის საზოგადოება «შევარდენი».

სწორედ ერთი წელიწადია, რაც პარიზის ქართული «შევარდენი» ოფიციალურად არსებობს. ჩვენ ვიცით მისი ნაყოფი. ამ მოკლე ხნის განმავლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ არს ერთი ემიგრანტული ორგანიზაცია და სხვა ვინმე მას არ დახმარებია, მან შესძლო არსებობა. მან შესძლო თავის გარშემო შემოეკრიბა მოზრდილი ნაწილი ქართველ ახალგაზრდათა. დღეს მის მოვარჯიშეთა რიცხვი სამოც ქალსა და ვაჟს აღწევს.

მას აქვს მუდმივი ბინა და სისტემატიური ვარჯიშობანი. მაგრამ «შევარდენი»-ს ფრთები ჯერ კიდევ სუსტია, ჯერ კიდევ ბევრი რამ აკლია.

მას უნდა ნივთიერი დახმარება!

«შევარდენი»-ის გარშემო უნდა შემოკრბეს კვლეა ახალგაზდა. ქართველი, ყოველი ქართველი მას უნდა დაეხმაროს.

ამ ეროვნული საქმით ქართული ემიგრაცია უნდა დაინტერესდეს, დახმარება უნდა გაუწიოს მას.

ხოლო ქართველი ახალგაზრდობა, ქალი თუ ვაჟი, «შევარდენი»-ს ფრთების ქვეშ უნდა დაირაზმოს, რომ გაამაგროს მისი ფრთები და ფოლადით აქციოს თვისი სული, გული და კუნთები.

გ . ნ .

მ ი მ ა რ თ ვ ა   მ ა რ თ ვ ე ლ   მ ხ ე ღ რ ე ბ ი ს ა ლ მ ი

როდესაც იუნკერთა კავშირმა გადასწყვიტა «მხედარი»-ს გამოცემა, იმავეთვე გათვალისწინებული გეგმონდა, რომ იგი შეიქნებოდა მთელი ქართველი მხედრების ორგანო. «მხედარში»-აც მოთავსდა სათანადო წერილი და ისედაც გადადგმულ იქნა ნაბიჯები ამ მიზნის მისაღწევად. მაგრამ, სამწუხაროდ, დღემდე ეს არ მოხდა. აქ არ ვეძებთ დამნაშავეთ. იქნებ რაიმე ბრალი ჩვენც გვედებოდეს. მხოლოდ გვსურს კიდევ ერთხელ მივმართოთ ჩვენს მხედრობას, უფროსთ და უმცროსთ, რომ დავანებოთ თავი პასივობას, დავსთმოთ პირადი გრძნობები და ვეცადოთ, შეძლებისამებრ გავსწიოთ მოუშაობა იმ დიდი მიზნისათვის, რომელიც უნდა ასულდგმულდეს ყოველ კეთილშობილ ქართველს — საქართველოს სუვერენობის აღდგენისათვის.

უეჭველია, ჩვენით არც დაიწყება და არც დაგვირგვინდება ეს განთავისუფლება, მაგრამ ისიც უეჭველია, რომ ამ დიდ საქმეში ჩვენც გვექნება სულ პატარა როლი მაინც. და ამ როლის სისრულეში მოყვანა შეუძლებელი იქნება იმ დაქსაქსულობის გამო, რაიც სუფევს ჩვენს მხედრულ წრეებში.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გართულებულ პოლიტიკურ (შიგნით და გარეთ) და ეკონომიურ მდგომარეობას, რომელიც თანდათან ვითარდება ბოლშევიკურ სახელმწიფოში, უნდა ვიფიქროთ, რომ არც ისე შორსაა ძალმომრეობის რეჟიმის დაცემის ხანა.

და ისმება კითხვა: — რამდენად მომზადებული ვართ ჩვენ, მხედრები, ამ მომენტისათვის. ისმება კითხვა: — გვაქვს თუ არა ჩვენ უფლება ველოდოთ ამას გულზე ხელდაკრეფილი და გვევალება თუ არა ჩვენი ერის წინაშე მის საკეთილდღეო მუშაობაში ჩვენც გვედოს წილი?

ქართველ მხედრობას ყოველთვის პირნათლად შეუსრულებია თავისი მოვალეობა სამშობლოს წინაშე და ნუ თუ დღეს ემიგრანტობა, ცხოვრების სიდუხჭირე იქნება მიზეზი ამ მოვალეობის შეუსრულებლობისა? ძნელი წარმოსადგენია! მხედრები ყოველთვის გამონახავენ საერთო ენას საერთო მუშაობის საწარმოებლად! ძნელი წარმოსადგენია, რომ პირად გრძნობებმა დასძლიოს მოვალეობის გრძნობა და ამიტომ საეჭვო არ არის ქართველი მხედრების შეთანხმებული მუშაობა.

დავსძლიოთ ხელის შემშლელი პირობები — ჩვენი მიზანი უნდა გვაძლევდეს საამისო სულგრძელობას. ვითანამშრომლოთ.

შევეცადოთ მთელი ჩვენი მხედრობის ამუშავებას. — შეიძლება დასაწყისი არც ისე ადვილი იყოს, მაგრამ უნდა იქნეს დაწყებული. „მხედარი“-ს საშუალებით ვცდილობთ ქართულად სამხედრო მასალის, ცნობების მხედრებისადმი მიწოდებას. გვინდა «მხედარ»-მა მიიღოს ნამდვილი მხედრული, სერიოზული ჟურნალის ხასიათი. ამისთვის კი საჭიროა ყველამ მიიღოს მონაწილეობა, არც ერთი მხედარი არ უნდა დარჩეს განზე.

ქართველო მხედრებო! «მხედარი» მოგაწოდებთ მუშაობისათვის. თუნდ დღეს მცირედი, მაინც დიდ-მნიშვნელოვანი იქნება მომავლისათვის ეს მუშაობა.

დავგმობთ ჩვენი რიგების გამთიშავი გრძნობები, შეგკავშირდეთ და ამით დავამტკიცებთ, რომ არც ისე ძნელი ყოფილა ნამდვილ პატრიოტ ქართველებისათვის სამშობლოს იდენით შეთანხმება და მისთვის ამუშავება.

მტრებს ნუ გავახარებთ ჩვენი დაქსაქსულობით და უილაჯობით.

«მხედარი»-ს რედაქცია

მოწოდება მხედარისადმი

«მხედარი»-ს რედაქცია მიმართავს ქართველ მხედრებს: დამოუკიდებელი საქართველოს ომების ისტორიის დასამუშავებლად გადმოაგზავნონ მათ მიერ ჩატარებული ოპერაციების ცნობები და სქემები. ამ გზით შეგროვილი მასალები დამუშავდება სამხედრო პირთაგან შემდგარი კომისიის მიერ. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დიდ ომში მონაწილე ყველა ერს აქვს შესწავლილი და დასაბუთებული ამ ომში თავისი მონაწილეობა (მაგ.: უკრაინელები, სომხები და სხ.). აქამდე ამ მხრივ ჩვენ არაფერი გავგიკეთებია. საქირა კი არის გავაცნოთ ევროპის სახელმწიფოებს (მოკავშირენი), და თვით ჩვენი ისტორიისთვისაც, თუ რა დიდი მსხვერპლი გაიღო პატარა საქართველომ დიდ ომში.

ყოველი ქართველი მხედარის მიერ მოწოდებული სულ მცირედი ცნობა ამ მონაწილეობის შესახებ დიდ მნიშვნელოვანი იქნება და იმედია ქართველი მხედრობა შეასრულებს ამ ისტორიულ დავალებასაც და გაუადვილებს «მხედარ»-ს მასალების დაგროვებას და მასალების მიხედვით უცხოეთის წინაშე თამამად გამოსვლას.

«მხედარი»-ს რედაქცია

ქ ა ვ კ ა ს ი ო ნ ი — წიგნი მხეშთო

ნოე რამიშვილი (ბიოგრაფია); რეო ამონი — ქ. ჩოლოყაშვილის სიმღერა; ვლასა მეგლაძე — გოდება; მ. მარუშიძე — ვარდენი (მოთხრობა); გიორგი ყიფიანი — გრძნობის ძახილი (ლექსი); გიორგი ჟურული — «ნატვრის თვალი» (ნახულ-გაგონილიდან); გიორგი ყიფიანი — შავი საათი (ლექსი) ა. ქეიბური — ძველი რვეულიდან ნახესხები ამბები; ბ. ბებურიშვილი — მე, ბედი და შენ; თამ. ისახარ — დიდი ემიგრანტი ი. მანწკავა — საბრალმდებლო ოქმი; მ. ხუნდაძე — დიდი ბრიტანეთი და ინდოეთის პრობლემა. წიგნი შეიცავს ას გვერდს.

«მხედ.» ს ა რ ე დ ა ქ ც ი ო კ ო ლ ე გ ი ა

მისამართი: —

M. MKEDARI

47, Rue Chardon-Lagache, Paris-16^e.

ფასი სამი ჟრანკი